

EN TÓCH STAAT DE MARTINI
75 JAAR BEVRIJDING IN GRONINGEN

GRONINGER MUSEUM MAGAZINE FOTOGRAFIE / MODE / ARCHEOLOGIE / GESCHIEDENIS

1 / 2020

GRONINGER MUSEUM

MAGAZINE FOTOGRAFIE / MODE / ARCHEOLOGIE / GESCHIEDENIS

EN TÓCH
STAAT DE
MARTINI

75 JAAR BEVRIJDING
IN GRONINGEN

MAN
EN/OF
VROUW

WAT ZULLEN DE
BUREN ZEGGEN?

Foto: Ewoud Rooks

Geachte lezer,

Telkens wanneer hoofdredacteur Steven Kolsteren mij vriendelijk doch dringend vraagt om een voorwoord voor het nieuwe museummagazine te schrijven, lees ik eerst alle teksten en probeer dan in ons veelzijdige programma een gemeenschappelijke noemer te vinden. Of ook geen. Bij het schrijven van dit voorwoord is het begin april en bekijk ik de teksten met andere ogen. Normaliter gaan ze over wat we in het betreffende seizoen laten zien. Op dit moment vraag ik me af of we alles ook kunnen realiseren, en zo ja, wanneer dan. Ik weet nu nog niet wanneer we het museum weer kunnen openen en onder welke randvoorwaarden. "Andrà tutto bene", roepen de Italianen in deze crisis vanaf de balkons naar elkaar, "alles komt goed". En alsof de corona crisis nog niet genoeg is, werd ook het enige schilderij van Vincent van Gogh in ons bezit gestolen uit het Singer Laren, waar het in bruikleen was. Triest wereldnieuws.

Tijdens de sluiting hebben we nog het grote affiche van de tentoonstelling *En tóch staat de Martini* ter gelegenheid van het 75 jarige jubileum van de bevrijding van Groningen op de expeditiedeuren geplakt. De gebeurtenissen van toen zijn niet te vergelijken met die van nu, maar ook in deze crisis blijft de Martinitoren overeind staan! De tentoonstelling, waarin elk afzonderlijk voorwerp, hoe bescheiden ook, een roerige geschiedenis vertelt, zal deze zomer te zien zijn.

Wanneer u dit magazine in handen heeft, weten we al meer! Gelukkig hebben wij ook enkele mooie aankopen gedaan, werken van Dale Chihuly, David LaChapelle en een bijzonder schrijfkistje waarover u in deze uitgave kunt lezen. In onze collectie ontdekken we zelf nog veel interessante verhalen om te delen, zoals met de tentoonstelling *Wat zullen de burens zeggen?* En we blijven interessante kunstenaars voor het voetlicht halen en in gesprek gaan met bezoekers en begunstigers.

Steven Kolsteren, ons hoofd educatie, neemt na 39 dienstjaren in het Groninger Museum afscheid. Helaas is het museum dan op dat moment waarschijnlijk nog gesloten. Toen Steven in 1981 begon, bestond het internet nog niet zoals we dat nu kennen. Nu kan hij met zijn collega's allerlei educatieve en speelse online programma's ontwikkelen en zo de basisfunctie van de museumeducatie in leven houden. Vernieuwende projecten bedenken heeft niets met leeftijd te maken! Op pagina 46 en volgende kunt u lezen hoe hij het stokje overgeeft aan zijn opvolger Sander Daams.

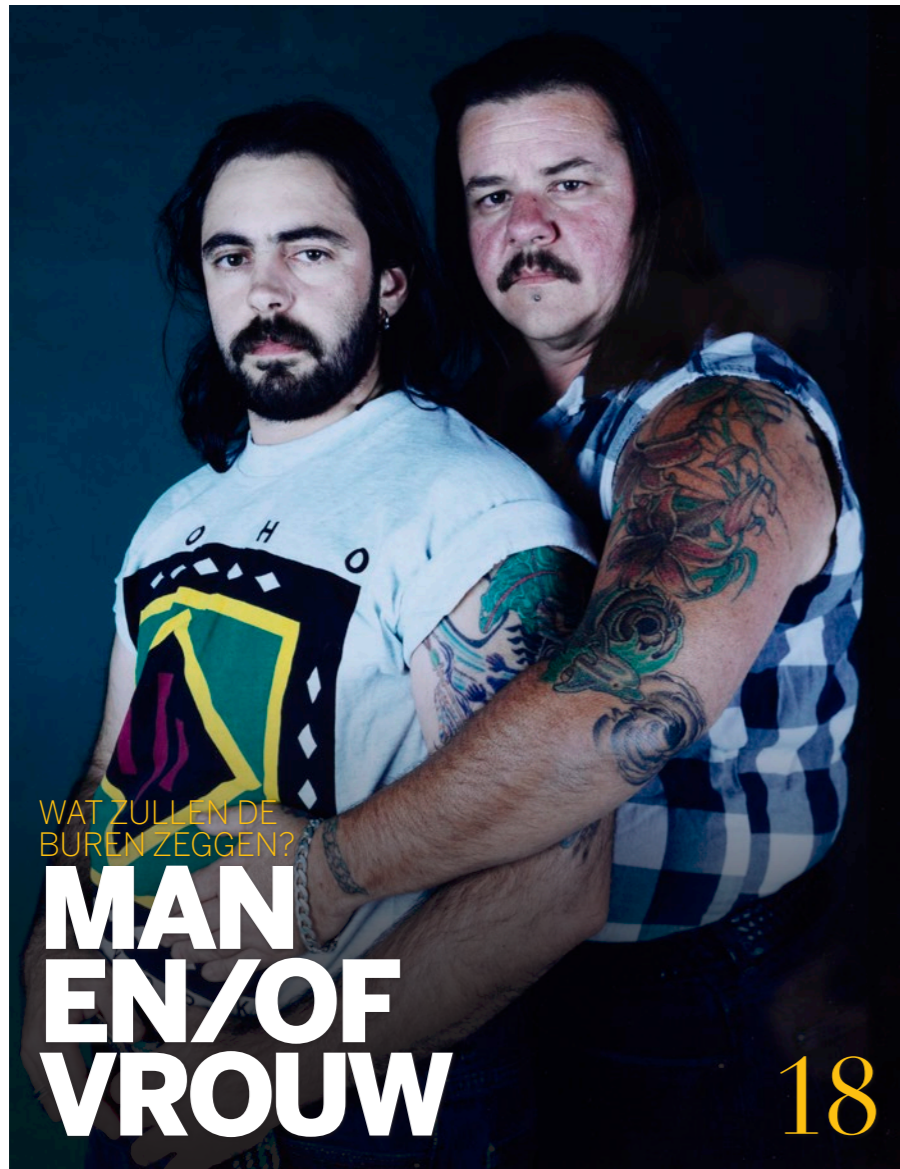
Steven heeft het Groninger Museummagazine niet in zijn eentje geproduceerd, maar het was wel een beetje zijn museumkind. Niemand gaat helemaal weg, want hij is al bezig met het volgende magazine, dat vooral zal gaan over onze grote Rolling Stones tentoonstelling in het najaar.

Vincent van Gogh
 Lentetuin, pastoretuin te Nuenen in het voorjaar, 1884
 olieverf op papier/paneel, 25 x 57 cm, Groninger Museum

Vincent van Gogh verhuisde in 1883 naar zijn ouders in het Brabantse Nuenen. Vanuit de pastorie, waarin de familie woonde, had hij een goed uitzicht op de kerktoren. De oude ruïne zien we terug in zijn vroege tekeningen en schilderijen. Dit schilderij maakte Van Gogh in het voorjaar. De kleuren rood en groen symboliseren het begin van de lente.

Het langgerekte formaat van het schilderij duidt er op dat de kunstenaar voor dit uitzicht een zogenaamd perspectiefraam gebruikte. Dit is een houten frame waarin verschillende draden zijn gespannen, om een centraal verdwijnpunt in de verte te bepalen. Zo kon hij de juiste ruimtelijke weergave schilderen. Van Gogh maakte dit soort ramen eigenhandig.

WAT ZULLEN DE BUREN ZEGGEN?

MAN EN/OF VROUW

18

EN TÓCH STAAT DE MARTINI

75 JAAR BEVRIJDING IN GRONINGEN

30

WILLEM KOLVOORT 80

HET WOON-INTERIEUR VAN FRANS HAKS 44

EN VERDER

DALE CHIHULY
PRAATJES VAN DE PRAATJESMAKERS
EEN UITMUNTENDE SCHRIJFKIST
EEN ALLEGAARTJE AAN KUNST
VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM
AFVAL-KUNSTENAAR MARIA KOIJCK

8
50
60
64
66
71

46

SPREEKBUIS VAN BEZOEKERS

DALE
CHIHULY
**THE
GRONINGER
MUSEUM
GRAND
STAIRWELL
INSTALLATION**
2018

DOOR ANDREAS BLÜHM

“Fantastisch, uitstekende keuze”, “Schitterend”, “Ik ben fan” - zomaar de eerste drie publieksreacties. Het gaat over de grootste aankoop van het Groninger Museum: de *Grand Stairwell Installation* van Dale Chihuly. Deze werd door het team van Chihuly opgebouwd in de trapzaal bij de grote overzichtstentoonstelling van de Amerikaanse glaskunstenaar in 2018 en was meteen een van de publiekslievelingen. De installatie kon in 2019 aangekocht worden met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar Titus Fonds, haar Innorosa Fonds, haar Groninger Fonds en haar Themafonds Glas, het Mondriaan Fonds, het legaat De Marees van Swinderen-de Blocq van Scheltinga, het legaat Van Os-Van Calcar, de Groninger Museum Salon, de BankGiro Loterij, Reineke Bennema & Willem Bok en Het Singeldorp.

Dale Chihuly

Dale Chihuly

Dale Chihuly werd geboren in 1941 in Tacoma in de Amerikaanse staat Washington. Hij studeerde Interieur ontwerp en architectuur en leerde het vak van glasblazer aan de University of Wisconsin in Madison. Vervolgens ging Chihuly naar de befaamde Rhode Island School of Design in Providence waar hij zijn artistieke ambities verbreedde door grote buiteninstallaties van geblazen glas en neon buizen te maken. Chihuly reisde in 1968 naar Europa en werd de eerste Amerikaanse glasblazer die in de Venini fabriek op het Venetiaanse eiland Murano mocht werken. Daar leerde hij de rol van teamwork waarderen die zo essentieel zou worden voor zijn creaties. In 1971 heeft hij de Pilchuck Glass School in Stanwood, Washington opgericht. Sinds de jaren tachtig werkt de kunstenaar in Seattle met zijn Chihuly Studio.

Als geen ander heeft hij het medium glas van ambacht naar de schone kunsten weten te transformeren. Chihuly is erfgenaam van vele stromingen van de jaren zestig en zeventig van de 20ste eeuw: performance kunst, happenings, conceptuele kunst en land-art, abstract expressionisme,

alles is terug te vinden in de manier hoe de werken gemaakt en geïnstalleerd worden. Zijn glassculpturen worden met behulp van een groot team gecreëerd: glasblazers, technici, ingenieurs, architecten, elektriciens en project coördinatoren. In alle uitingen spreekt hij over de cruciale rol van zijn team.

Een installatie voor het Groninger Museum

Het Groninger Museum van Alessandro Mendini is een hoogtepunt in de postmoderne architectuur met verrassende wendingen in vormen en kleuren. Binnen en buiten het museum wisselen klassieke, ludieke en geestige elementen elkaar af. Chihuly's installatie past bij het gebouw en bij de collectie die rijk is aan technisch hoogstaande, kleurrijke en uitbundige voorwerpen van vormgevers en kunstenaars die de grenzen van hun vak en van de gevestigde orde uitdaagden of nog steeds uitdagen. Van Mendini tot Sottsass, van Jaime Hayon tot Maarten Baas, naast hen voegt Chihuly's installatie een nieuwe dimensie aan het museum toe: speels en meeslepend, attractief en technisch bijzonder vaardig.

Dale Chihuly, Grand Stairwell Installation, 2018
Photo: Scott Mitchell Leen © Chihuly Studio

De *Grand Stairwell Installation* in het trappenhuis van het museum, de grootste installatie van Chihuly in Europa, bevat 70 gele, rode en oranje *Persians*. Zij zijn aangebracht over de drie wanden van de 12 meter hoge zaal. Elke sculptuur heeft een gewicht van tussen de 8 en 15 kilo. Het publiek kan de installatie vanuit drie verdiepingen en vanaf de trap bekijken. Zodra je in beweging bent, staat het kunstwerk niet meer stil.

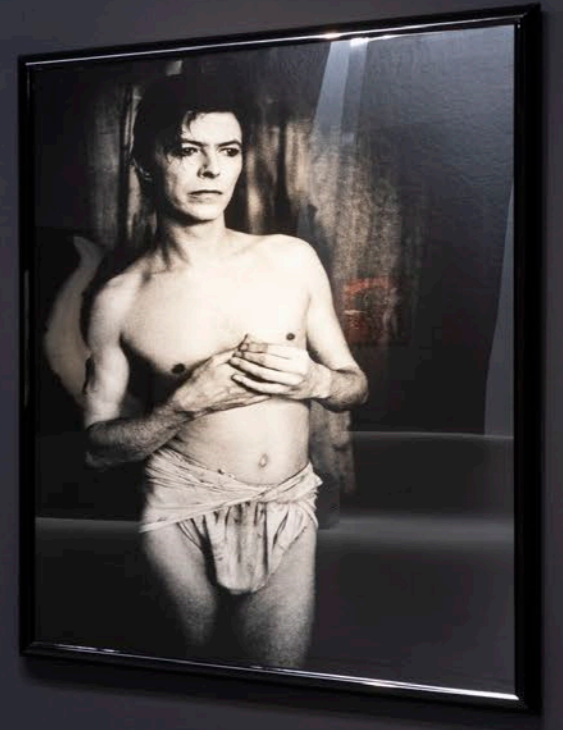
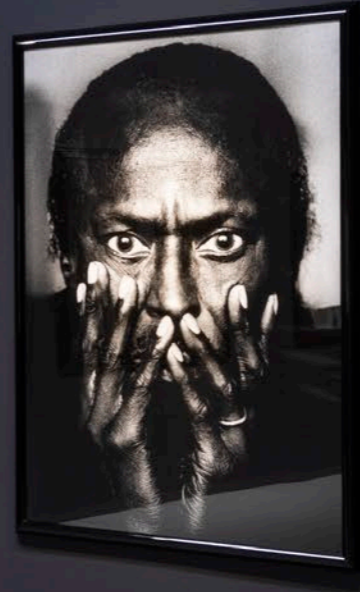
Chihuly onderzoekt en herinterpreteert voortdurend de geschiedenis en cultuur van glas. Hij ontwikkelt steeds nieuwe vormen in de hoop hedendaagse kijkers te kunnen verwonderen. De *Persians* zijn ontstaan vanuit zo'n verkenning van vorm, model en kleur. Geïnspireerd door de natuur en door Oosterse culturen nemen ze sindsdien diverse gedaantes aan. Voor de *Persians* wordt eerst een klomp glas ter grootte van een fles verwarmd waarna een tweede glasmaker er in een continue beweging een dunne straal vloeibaar glas over heen giet. Dat alles gaat in een gelijkmatig draaiende beweging. Daarna gaat deze combinatie de oven in en wordt weer verhit. Vervolgens wordt er een bol

van geblazen, die wordt opengesneden, opnieuw verhit en dan zo snel gedraaid dat de glasmassa zich opent als een golvende bloem.

De *Persians* zijn een essentieel onderdeel geworden van de complexe installaties van Chihuly. Vanaf de jaren negentig worden ze in veelvoud op muren, ramen en plafonds gemonteerd. De afzonderlijke *Persians* veranderen in een mysterieus en betoverend geheel. Voor de *Grand Stairwell Installation* werd de enorme trapzaal van het Groninger Museum in de werkplaats in Seattle 1:1 nagebouwd. Alle *Persians* vonden daar hun plek en pas na goedkeuring werd alles gedocumenteerd en opgemeten. Chihuly kent de kracht van architectuur en weet hoe elke lijn, elke kleur, elke ruimte en elk object een rol speelt in het algehele succes van een installatie.

Voor meer informatie over Dale Chihuly en video's die de werkwijze van zijn studio laten zien kunt u terecht op www.chihuly.com.

WAT ZULLEN DE BUREN ZEGGEN?
FOTOGRAFIE UIT EIGEN COLLECTIE

Pierre Molinier, *Travesti*, 1969
zilvergelatinedruk, 17,5 x 12,5 cm
Groninger Museum

Catherine Opie, *Crystal Mason*, 1994
C-print, 49,7 x 38,7 cm
Groninger Museum

MAN EN/OF VROUW

DOOR ANNE VAN LIEROP

In 1996 toonde het Groninger Museum met *Black & Blue* werk van acht Amerikaanse fotografen. Zij portretteerden mensen die de grenzen van conventie opzoeken. Een aantal van deze werken zijn aangekocht en te zien in *Wat zullen de burens zeggen? Fotografie uit eigen collectie*. Maar niet alleen hun werken laten een fascinatie voor het onconventionele zien. Vooral het vervagen van grenzen tussen man en vrouw lijkt een terugkerend onderwerp te zijn.

Toen André Breton, de voorvader van het surrealisme, in 1924 zijn eerste manifest schreef was er niet veel meer van Frankrijk over. De Eerste Wereldoorlog had zoveel schade en chaos veroorzaakt dat het Franse volk zich afvroeg waar het allemaal goed voor was geweest. Men begon zich vast te klampen aan de normen en waarden van vóór de oorlog. Er moest weer orde geschapen worden, en snel ook. Breton zag met deze ontwikkeling iets waardevols verloren gaan:

de kracht van de verbeelding. Hij pleitte in zijn manifest juist voor het verstoren van rationaliteit en gevestigde orde, en geloofde sterk in het bevrijden van het onderbewustzijn. Hier hoorde kunst bij waar voor de kijker geen touw aan vast te knopen was, en het surrealisme werd dan ook veel bekritiseerd. In de jaren vijftig kende het surrealisme veel meer succes dan in de vroege fase, maar met dat succes kwam ook de achteruitgang. De surrealisten werden steeds populairder, hun werk steeds duurder en gewilder, en de 'elite' die ze ooit als de vijand beschouwden was nu hun grootste supporter. Het land had inmiddels nóg een wereldoorlog doorstaan. Hun harde werk om de orde weer op te bouwen was voor niets geweest. De krochten van het menselijk bewustzijn en koortsachtige droombeelden kunnen de overlevenden van de grootste nachtmerrie van een heel land niet meer shockeren of verwarren. In deze sleur, waarin orde en chaos steeds moeilijker te onderscheiden waren, ontdekte Breton in 1955 Pierre Molinier.¹

WAT ZULLEN DE BUREN ZEGGEN? FOTOGRAFIE UIT EIGEN COLLECTIE

Vergeeten surrealist

De Franse Pierre Molinier werd door Breton verheven tot genie, tot de 'tovenaar van erotische kunst'. Tegenwoordig wordt Molinier ook wel de 'vergeten surrealist' genoemd. Molinier stond meestal zelf model voor zijn portretten, uitgedost in korsetten, kousen en stiletto's, om daarna door middel van fotomontage zijn verschijning drastisch te manipuleren. In *Travesti* (1969) heeft Molinier een foto van zichzelf als 17-jarige op zijn eigen lichaam gemonteerd, wellicht uit verlangen naar jeugdige schoonheid. Het veranderlijke proces van fotomontage reflecteerde zijn eigen seksualiteit en identiteit. De techniek was voor Molinier de uitgewezen manier om zichzelf in de volgens hem 'ideale' androgyne mens te transformeren.²

Molinier was van origine schilder, in symbolistische en post-impressionistische traditie, en fotografeerde vooral voor zijn eigen plezier. Niet alleen het eindresultaat was daarbij belangrijk. Ook het fotograferen zelf, de transformatie en het poseren, waren onderdeel van de stimulatie waar Molinier naar op zoek was. In zijn studio, die hij zijn 'boudoir' noemde, fotografeerde hij zichzelf voor de spiegel met behulp van een zelfontspanner. Het uitleven van zijn fantasieën had geen zin als hij zichzelf niet kon bekijken. Zelfs in zijn laatste momenten, nadat hij door zijn slechte gezondheid impotent was geworden en daarmee zijn seksualiteit verloor, moest hij zichzelf kunnen zien sterven. Voor de spiegel in zijn boudoir schoot hij zichzelf door het hoofd. 25 jaar eerder had hij voor zichzelf een grafmonument gemaakt met bijpassend opschrift: 'hier ligt Pierre Molinier, een man zonder moraal'.³

Het is vanzelfsprekend dat een man die zich achter gesloten deuren in dameslingerie en hoge hakken hult in de jaren vijftig en zestig als schokkend zou worden gezien. Dit was voor Molinier, en voor Breton, des te beter.

Het surrealisme moest weer wakker geschud worden, en Breton zag in Molinier de kunstenaar die daartoe in staat was. Echter, in 1965 kwam een punt waarop Molinier zelfs over de grenzen van het surrealisme ging. In *Oh! Marie... Mere de Dieu* (1965) staat Molinier op gebruikelijke erotische wijze afgebeeld als een hermafrodiete Christus. André Breton, een notoir homofoob, stootte Molinier hierna af van het surrealisme.⁴ Pierre Molinier, de narcistische, perverse travestiet die de fantasieën uitleefde waar de andere surrealisten alleen maar over konden speculeren in hun schilderijen, ging hiermee de geschiedenis in als de kunstenaar die zelfs voor de surrealisten te shockerend was.

Gender trouble

Rond de tijd dat Molinier in Parijs zichzelf voor de camera als travestiet vereeuwigde, werd in de Amerikaanse stad Sandusky Catherine Opie geboren. Hoewel het onbekend is of Opie het werk van Molinier ooit heeft gezien, groeide ze wel op in een tijd waarin het feminisme en genderstudies een opmars maakten. In de jaren tachtig begon Opie als jonge kunststudente de gay scene van San Fransisco te verkennen, haar camera altijd bij de hand. In 1991 kwam daar haar eerste solotentoonstelling uit: *Being and Having*.⁵ Ze fotografeert hiervoor haar lesbische vriendinnen, en zichzelf, als hypermasculiene alter ego's, compleet met nepnorsen en baarden. Rond diezelfde tijd publiceerde filosoof Judith Butler het boek *Gender Trouble*, waarin zij de performativiteit van geslacht en de bijbehorende uitingen aankaart. Butler beweert dat geslacht niet iets is wat we zijn, maar iets waar je je naar gedraagt. Vanaf de geboorte worden we gevoed met ideeën over wat een man of vrouw zou moeten zijn, en hier passen we onszelf op aan. Vanuit deze overweging is geslacht dus maakbaar, en Opie's portretten zijn hier een perfect voorbeeld van. De geportretteerden nemen de controle over hun uiterlijke kenmerken en daarmee over hoe ze worden gezien. De bewuste keuze

Pierre Molinier, *Le festin de manes*, ca. 1968
zilvergelatinedruk, 20 x 16 cm
Groninger Museum

om gezichtsberging te dragen brengt hun status als vrouw in twijfel, maar geeft ze niet automatisch een identiteit als man. De namen, normaal gesproken een identificerende factor, die in de houten lijsten gegraveerd staan waar de foto's in zitten zijn louter bijnamen als Chicken, Con, of Papa Bear, en vertellen ons uiteindelijk nog niks over het geslacht van de modellen. De portretten demonstreren hoe makkelijk het is om ideeën over geslacht van hun voetstuk te doen vallen.

Mike & Sky

Na *Being and Having* gaat Opie verder met het portretteren van haar vrienden uit de homowereld van Los Angeles en San Fransisco in de serie *Portraits* (1993). De individuen in de portretten beschouwen het lichaam als 'billboard van identiteit', een gewoonte overgenomen uit de punk-beweging. Zo is er de foto van Justin Bond, waarvan de titel in tegenstelling tot de portretten uit *Being and Having* een duidelijke indicatie geeft dat er een man afgebeeld staat. Op de foto zien we Justin echter met lang, golvend haar, gestifte lippen, nepwimpers en een korset over een stippenjurk heen. Justin is gefotografeerd als Kiki Durane, Justin's alter ego die optrad in het nachtleven van San Fransisco. Justin/Kiki gelooft niet in eenduidig geslacht, en nodigt de kijker uit om de persoon op de foto te leren kennen, ongeacht man of vrouw. Bij het koppel Mike en Sky lijkt het herkennen van het geslacht juist een makkelijkere opgave. Toch is niets minder waar. De twee hebben hun lichaam en verschijning door middel van hormonen en operaties zo veranderd dat ze voor de onwetende kijker als man gezien zullen worden, maar toch identificeren ze zich nog steeds als lesbische vrouwen. Op deze manier hebben ze hun eigen identiteit en de perceptie daarvan kunnen samenstellen, zoals ze dat zelf willen. De performativiteit waar Judith Butler naar refereert gaat dus verder dan alleen een kostuum of het opplakken van een nepsnor. Mike en

Sky hebben permanente veranderingen aan hun lichaam aangebracht. Zowel de serie *Being and Having* als *Portraits* vragen ons impliciet om na te denken over het geslacht van de geportretteerden, en daarmee onze eigen ideeën over geslacht te bevragen. De klassieke composities en felgekleurde achtergronden doen denken aan de schilderijen van oude meesters zoals Hans Holbein. Door naar dit soort 'hoge kunst' te refereren weet Opie het oog te lokken naar beelden die men normaal misschien niet zou willen zien, en vragen die men niet zou willen confronteren. De modellen gaan daarmee, in al hun kwetsbaarheid, de confrontatie aan met de kijker.

De foto's van Molinier en Opie zullen dan niet meer zo shockerend zijn als ze destijds waren, dat ze confronterend zijn staat buiten kijf. Molinier geeft ons het idee dat we ergens inkijk in krijgen terwijl het niet de bedoeling is, alsof we inbreken in zijn privévertrekken. Het ongemak wat daarbij komt kijken is exact waar Molinier op uit is. Opie's portretten zijn wellicht een stuk minder schokkend, maar de individuen die ze fotografeert hoeven dan ook niet veel te doen om toch als aanstootgevend ervaren te worden. Hun tweeslachtige voorkomen en de autonomie die ze over hun lichaam en bestaan uitoefenen veroorzaakt bij menig kijker verwarring, ook zonder de fetisjistische taferelen waar Molinier zich aan waagt. We kijken Opie's vrienden aan met ogen vol vragen. Is het een man of een vrouw? Homo of hetero? Een kostuum of niet? En zij kaatsen de bal terug. Maakt het uit?

- 1 http://www.artterritory.com/en/texts/articles/5054-typical_art_the_temptations_of_pierre_molinier/
- 2 Therese Lichtenstein, *Private Spectacle*, Art in America, 1996.
- 3 <https://www.anothermag.com/art-photography/8019/the-forbidden-photo-collages-of-pierre-molinier>
- 4 <https://saint-lucy.com/essays/pierres-chimera/>
- 5 Orna Guralnik, *Being and Having an Identity: Catherine Opie*, Studies in Gender and Sexuality, 2013.

SEISMIC

WAT ZULLEN DE BUREN ZEGGEN?
FOTOGRAFIE UIT EIGEN COLLECTIE

DOOR ANNA-ROSJA HAVEMAN

David LaChapelle. *Seismic Shift*, 2012, chromogenic print, 183 x 452 cm. Groninger Museum
verworven in 2018 met de steun van de Vefening Rembrandt,
dankzij haar Titus fonds en haar mr Rickert J-F. Blokhuis fonds

SHIFT

***Seismic Shift* (2012) toont een onheilspellend toekomstvisioen van een instortend museum voor hedendaagse kunst. Het gebouw dat op instorten staat is The Broad Contemporary Art Museum (BCAM), deel van het Los Angeles County Museum of Modern Art (LACMA). In de overstromde galerie staan zwaar beschadigde iconische kunstwerken van onder andere Jeff Koons en Damien Hirst, van wie werken voor miljoenen worden verkocht op de kunstmarkt. De foto kan als een kritische reflectie op de huidige staat van de kunstwereld worden opgevat, waarin kunst zowel een pronkstuk als het object van speculatie is voor een select gezelschap superrijke verzamelaars.**

Overstromingen zijn een terugkomend motief waarmee David LaChapelle (1963) thema's als vergankelijkheid en het hedendaagse consumentisme aansnijdt. Het interessante aan de ontwikkeling van de Amerikaanse fotograaf is dat hij zijn bekendheid verwierf in de mode- en muziekindustrie. Hij maakte naam met zijn eigenzinnige, kleurrijke en soms controversiële portretten van talloze beroemdheden en geldt als een van de beroemdste videoclipregisseurs ter wereld. In 2006 begon hij zich te richten op autonoom werk, waarin hij kapitalistische levensstijl onder de loep neemt en zoekt naar een spirituelere zingeving van het leven. Zo verbeeldde hij in 2006 een hedendaagse vertaling van Michelangelo's *Zondvloed* in de Sixtijnse Kapel van het Vaticaan. LaChapelle's

zondvloed speelt zich af in Las Vegas, hoofdstad van de hebzucht, met op de achtergrond Caesars Palace en de logo's van ingestorte ketens zoals Starbucks en Burger King.

Citaten

In *Seismic Shift* citeert LaChapelle het werk van vele hedendaagse kunstenaars dat ooit consumptie kritisch was, maar inmiddels ook marktconform is. Dat David LaChapelle zelf niet ontkomt aan de kapitalistische structuren die de kunstwereld vormgeven blijkt uit het feit dat zijn eigen werk in het instortende museum hangt. Van links naar rechts zijn de volgende objecten te zien: *Nurse of Greenmeadow* van Richard Prince (2002); een met teer besmeerde mammoet uit de naast het LACMA gelegen La Brea-teerputten; een rode *Balloon Dog* (1995) van Jeff Koons; *Free and at Leisure-10* (2004) van Yue Minjun; *Tongari-kun (Mr. Pointy)* (2003–2004) van Takashi Murakami; *99 Cent* (1999) van Andreas Gursky; een zaal behangen met het zogenaamde Multicolore Louis Vuitton patroon, ontstaan na de samenwerking tussen Takashi Murakami met Marc Jacobs (2003); *After the Deluge: Museum (What Was Once Priceless Is So Again)* (2007) van David LaChapelle; de lantaarns die behoren tot de installatie *Urban Light* van Chris Burden (1946–2015); *Untitled (Shafted)* (2008) van Barbara Kruger; meerdere werken van Jeff Koons waaronder zijn iconische basketballen *Three Ball 50/50 Tank (Two Spalding Dr J Silver Series, Wilson Supershot)* (1985); meerdere werken

van Damien Hirst waaronder de 'spot paintings', een 'spin painting' en de monumentale haai *The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living* (1991). Daarnaast drijven op de voorgrond Louis Vuitton tassen, een roze 'camouflage painting' van Andy Warhol en is een portret van Liam Gallagher door Elizabeth Peyton in het water te herkennen.

Samen met een team van set bouwers maakte LaChapelle een fysieke reconstructie van het gerepresenteerde museum decor en de kunstwerken. Vele werken waar LaChapelle naar verwijst behoren tot de collectie van de filantropen Eli en Edythe Broad, ondergebracht in het LACMA totdat de Broads in 2015 een eigen museum openden in downtown Los Angeles. De fel rode ijzeren balken zijn een duidelijk kenmerk van het gebouw dat ontworpen is door Renzo Piano. Na het Centre Pompidou (1977) en de Fondation Beyeler (1997) werd Piano een van de meest gevraagde museum-architecten ter wereld. Naast het dreigende gegeven dat er in Groningen daadwerkelijk een kans is op een (kunstmatige) aardbeving, zijn er meerdere interessante dwarsverbanden te trekken tussen de kunstwerken in *Seismic Shift* en de collectie van het Groninger Museum.

Commercie

Het grensgebied tussen kunst, architectuur, mode en reclame ontwikkelde zich onder het directoraat van Frans

Haks tot een belangrijke focus van de collectie van het Groninger Museum. In 1995 kocht hij een viertal door LaChapelle gefotografeerde reclame affiches van Diesel aan, waarvan één het befaamde affiche met twee kussende matrozen is. Het museum heeft ook werk in de collectie van Andy Warhol, die LaChapelle als jonge fotograaf in 1984 uitnodigde om voor zijn tijdschrift *Interview* te werken en daarmee zijn carrière lanceerde. Centraal in *Seismic Shift* zijn rode, zwarte en witte teksten in de stijl van Barbara Kruger te herkennen. Het woord PICTURE is deel van het citaat "If you want a picture of the future, imagine a boot stamping on a human face – forever" uit de dystopische roman *1984* van George Orwell. Kruger staat bekend om haar krachtige visuele leuzen, vaak gecombineerd met zwart wit foto's, waarmee zij op kritische wijze de draak steekt met de consumptiecultuur en machtsstructuren in de maatschappij, zoals te zien op de bedrukte boekentas met de leus *Business as usual* uit de collectie van het Groninger Museum. Daarnaast heeft het Groninger Museum ook deelgenomen aan de verzamelwoede rondom het werk van Jeff Koons, toen in 1994 *Christ and the Lamb* werd aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt. Daarmee haalt het Groninger Museum met de aanwinst van *Seismic Shift* niet alleen een werk in huis dat een kritische blik werpt op de kunstwereld en de dwarsverbanden tussen kunst en commercie, maar ook aanleiding vormt om zijn eigen verzameling en verzamelingsmotieven te bevragen. **G**

EN TÓCH STAAT DE MARTINI
75 JAAR BEVRIJDING IN GRONINGEN

J.J. LEENINGA * E. JAC. WESTRA

EN TOCH STAAT DE MARTINI

EN TÓCH STAAT DE MARTINI
75 JAAR BEVRIJDING IN GRONINGEN

31

EN TÓCH STAAT DE MARTINI 75 JAAR BEVRIJDING IN GRONINGEN

DOOR EGGE KNOL & JORRIT HUIZINGA

In heel Nederland wordt dit jaar stilgestaan bij het feit dat 75 jaar geleden een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. Ook het Groninger Museum laat dit gedenkjaar niet ongemerkt voorbijgaan, en presenteert *En tóch staat de Martini – 75 jaar bevrijding in Groningen*. De tentoonstelling brengt in herinnering dat de oorlog ook hier diepe sporen achterliet en de bevrijding voor velen een opluchting vormde waarvan de intensiteit door de jongere generaties moeilijk valt in te voelen.

De oorlog

Op 10 mei 1940 trokken Duitse troepen, na een lange periode van onzekerheid, de Nederlandse grens over. Groningen lag buiten de verdedigingslinie van het Nederlandse leger, en kwam zo relatief ongeschonden de eerste oorlogsdagen door. Maar daar waar wel hard gevochten werd, sneuvelden ook soldaten uit Groningen. Na de capitulatie van ons land op 15 mei was Nederland door Duitsland bezet. De koningin en de regering vestigden zich in Engeland; de Koninklijke Marine en de Koopvaardij bleven net als West- en Oost-Indië doorvechten. In 1942 werd Oost-Indië, het huidige Indonesië, door de Japanners bezet.

Voor de meeste Groningers ging het leven gewoon door, hoewel er wel moeilijkheden waren. De voedselvoorziening vormde een groot probleem, omdat de internationale handel vrijwel geheel stillag. De Nederlandse regering had echter een uitgekiend distributiesysteem bedacht met bonnen. Het kopen van schaarse goederen zoals voedsel, tabak en textiel was alleen mogelijk als men een bon inleverde bij de

betaling. Het systeem resulteerde lange tijd in een relatief eerlijke voedselverdeling. Direct gevaar kwam van vergisingsbombardementen: af en toe vielen er per ongeluk bommen op Nederlandse steden, waarbij huizen werden vernield en mensen omkwamen. Alle ramen moesten verduisterd worden om vijandelijke vliegtuigen geen oriëntatie te geven van verlichte steden. En om de Nederlandse bevolking te controleren werden identiteitskaarten ingevoerd onder de benaming persoonsbewijs.

Voor sommigen werd echter alles anders. Vanaf het begin voerde het Duitse gezag een isolatiestrategie voor de Joodse Nederlanders door, die gevolgd werd door deportatie van en moord op het grootste deel van deze mensen. Groningen en Winschoten kenden grote Joodse gemeenschappen. Ook in vele grotere dorpen woonden Joodse mensen. Na de oorlog kwam slechts een handvol van hen terug uit de onderduik en de kampen. Onderduiken was ook de oplossing voor vele mensen die wilden ontkomen aan tewerkstelling in Duitsland, of op een andere manier verzet boden en daardoor gevaar liepen. Verzet kende vele vormen. Illegale kranten, onderdak geven aan onderduikers, luisteren naar de Engelse radio, maar ook gewapende overvallen op distributiekantoren en zelfs het ombrengen van gevaarlijke collaborateurs. Een aantal malen werd er uit protest massaal gestaakt. De bezetter brak de stakingen door – vaak willekeurige – executies. Tot het vroegste verzet hoorden aanhangers van het communisme die goed gezien hadden hoe in Duitsland hun partijgenoten werden vervolgd. Maar verzet vond plaats in alle lagen van de samenleving.

EN TÓCH STAAT DE MARTINI 75 JAAR BEVRIJDING IN GRONINGEN

Reeds voor de oorlog was er in Nederland een partij van mensen die zich aangetrokken voelden tot het Duitse fascisme: de Nationaal Socialistische Beweging (NSB). Ook in Groningen had de partij een behoorlijke aanhang. Hieronder zaten fanatieke verraders die in de oorlog op zoek gingen naar onderduikers, maar ook mensen die enkel meenden dat ze voordeel hadden bij hun keuze. Over het algemeen ondervonden de aanhangers van de NSB in de oorlog weinig respect.

De Groninger Universiteit probeerde zo goed mogelijk overeind te blijven ondanks Duitse inmenging, maar de studenten namen duidelijker stelling. Op het moment dat Joodse studenten geen lid meer mochten worden van niet-Joodse studentenverenigingen, hieven de meeste verenigingen zichzelf op zodat ze geen Joodse leden hoefden uit te sluiten. Enige tijd later eiste de Duitse bezetter een loyaliteitsverklaring die maar door een kleine minderheid werd ondertekend. De universiteit werd een instelling zonder studenten, want wie niet studeerde moest in Duitsland werken. Velen onttrokken zich aan die verplichting door onder te duiken.

Bevrijding

Op 6 juni 1944 landden de geallieerde troepen in Normandië. Nog hetzelfde jaar was het zuiden van Nederland al bevrijd, maar de opmars kwam bij de grote rivieren tot stilstand. De Nederlandse regering in ballingschap riep met succes een spoorwegstaking uit, om zo Duitse transporten over Nederlands grondgebied te hinderen. Ondanks harde maatregelen waarbij overal in het land spoorwegpersoneel omkwam, functioneerden de spoorwegen nauwelijks meer. Op bijna elk station in ons land is een gedenkbord te zien met gevallen. Als vergelding verboden de Duitsers voedseltransporten naar de grote steden. Tot dan had de voedseldistributie goed gewerkt: er was weinig, maar wel genoeg eten geweest. Nu ontstond er grote hongersnood in de Randstad: de hongerwinter brak aan. Enkele jonge Groninger vrouwen wisten 13 baby's uit Amsterdam naar Groningen te halen en hen de oorlog door te loodsen. Op vele andere manieren probeerde de landbouwgewesten, zoals Groningen, om de grote steden te helpen. Maar dat waren druppels op een gloeiende plaat. Groningen werd een toevluchtsoord: uit West-Nederland kwamen honger evacués, en uit Limburg mensen die voor de oorlog uit waren weggestuurd.

In het voorjaar van 1945 slaagden de geallieerden er eindelijk in de Rijn over te steken. Het eerste Canadese leger kreeg opdracht om via Noord-Nederland het noorden van Duitsland aan te vallen. In april 1945 ging de opmars aanvankelijk gestaag, maar de Duitsers waren vastbesloten om Groningen en Delfzijl hardnekkig te verdedigen. Ze wilden zoveel mogelijk Duitsers de gelegenheid te geven om via boten van Delfzijl naar het Duitse Emden

Brencarrier voor Huis De Beurs, A-Kerkhof / Vismarkt

Verwoeste huizen Paterswoldseweg, hoek Lorentzstraat

Seymen Spiegelman, soldaat van het Irish Regiment of Canada ingekwartierd bij een Groninger gezin. privé collectie

Tasje voor bij de Bevrijdingsrok.
van Trijn Visser uit Hoogezand (15 x 19 cm) / Groninger Museum

te vluchten. Hun verzet leidde tot een verwoeste Groninger binnenstad en vele gesneuvelde soldaten en burgers. Rondom Delfzijl werden talloze boerderijen in brand geschoten. De strijd was feitelijk zinloos want de opmars via Winschoten en Nieuweschans ging ondertussen voorspoedig. Op 4 mei gaf het Duitse leger in Noord-Duitsland, Denemarken en Nederland zich over. Vier dagen later capituleerde het overgebleven deel van Duitsland. In Europa was de oorlog voorbij, maar in Azië ging de strijd nog door. Na twee aanvallen met een atoombom waarbij twee Japanse steden werden verwoest, gaf Japan zich op 15 augustus 1945 over.

De bevrijding resulteerde in eindeloze feesten, maar had ook minder fraaie kanten. Grote en kleine collaborateurs werden massaal opgesloten, soms samen met hun gezinnen. Tegelijkertijd begon ook direct een reflectie op deze ingrijpende gebeurtenis. De titel van de expositie in het Groninger Museum, *En tóch staat de Martini*, is ontleend aan een boek dat al in het bevrijdingsjaar werd uitgebracht. De tentoonstelling brengt facetten van de oorlog aan de hand van een serie voorwerpen in zicht, en een voor het museum geproduceerde documentaire versterkt het zicht op deze donkere tijd. Het zijn korte flitsen uit een verschrikkelijke tijd. Een tijd die in onze streken ten einde kwam door de inzet van talloze vooral Canadese, Poolse en Belgische militairen, waarvan velen hun leven gaven voor onze vrijheid.

De bevrijdingsrok

In het voorjaar van 1946 werd er intensief nagedacht hoe Bevrijdingsdag 1946 eruit zou kunnen zien: de viering van de bevrijding mocht niet een éénmalig gebeuren blijven. Een van de initiatieven kwam van mevrouw A. M. (Mies) Boissevain-van Lennep, een verzetsstrijdster uit Amsterdam. Zij bedacht de Nationale Feestrok, vaak aangeduid als de bevrijdingsrok, die hét symbool van eenheid in verscheidenheid moest worden.

Boissevains initiatief werd in onze provincie enthousiast ontvangen, met name in Winschoten en omgeving. Het uitgangspunt was een rok die alle Nederlandse vrouwen zich konden veroorloven, ondanks textiel schaarste en inkomensverschillen. Het voorgeschreven ontwerp was eenvoudig. Aan de zoomrand een reeks rechtopstaande punten in een effen kleur en de rest van de rok opgebouwd uit allerlei lapjes. Lapjes had iedereen, want er werd zorgvuldig met stof omgegaan. Door ruilen konden allerlei lapjes worden verkregen. Het resultaat was een vrolijke, feestelijke rok. Op de rok konden herinneringen aan de oorlog worden aangebracht zoals fragmenten van Canadese of Poolse uniformen, vlaggen van Nederland en de geallieerde landen, teksten zoals *13 april Peizeweg bevrijd* of stukjes parachutestof, maar slechts een klein deel van de rokken hadden dit soort elementen. De Feestrok was niet alleen bedoeld voor Bevrijdingsdag maar ook voor andere nationale feestdagen zoals Koninginnedag. Het was de bedoeling dat elk jaar dat de rok gedragen werd een jaartal in de rechtopstaande punten werd geborduurd. Om de rokken een historisch document te laten zijn konden ze worden geregistreerd. Er kwam dan een stempel op en de draagster kreeg een officieel kaartje. In Groningen werd slechts de helft van de rokken geregistreerd.

Op 2 september 1948 vond in Den Haag op het Binnenhof een defilé voor de aanstaande koningin Juliana van over de duizend vrouwen in hun Nationale Feestrok plaats. Het vormde het hoogtepunt van de feestrok. In de jaren daarna raakte de rok buiten gebruik. Nog een enkeling droeg de rok op de tiende Bevrijdingsdag. Maar veel vrouwen bewaarden hun rok zorgvuldig en inmiddels worden in veel musea bevrijdingsrokken bewaard. Een onderzoek ter gelegenheid van de expositie leverde 68 Groninger voorbeelden op. De helft daarvan vormt een kleurrijk element op de expositie. **G**

DE VERWOESTING VAN 1945

DOOR EGGE KNOL BEELD HEINZ AEBI

De strijd om Groningen ging gepaard met forse verwoestingen. De Canadezen vielen aan langs de Paterswoldse en Peizerweg en het Hoendiep, maar ook langs de Hereweg. Dat was de route waarlangs in alle eeuwen legers de stad hadden benaderd. In Hereweg zit het woord heer dat leger betekenen kan. De bruggen waren omhoog gezet en de aanval ging met beschietingen gepaard. Rondom waar nu het Groninger Museum is, vlogen vele villa's in brand waaronder een kwart van het Hereplein. De Roeivereniging De Hunze en Groninger Motorbotenclub die later plaats hebben moeten maken voor het museum gingen ook in vlammen op. De collage aan foto's laat de vele wederopbouwvanden uit de jaren vijftig zien in de directe omgeving van het museum. U hoeft er maar een huizenblok voor rond te lopen. Van het museum, langs de Ubbo Emmiussingel, het Hereplein, Coehoornsingel en via Ubbo Emmiusstraat weer naar het museum. Architecten als R. H. de Jager, H.J. van Wissen, bureau Nijhuis & Reker (K. Reker en P.L. de Vrieze), J. Jonkman en P. van Dorp (Maarn en Oegstgeest)

en Architectenbureau Klein maakten bijzondere panden. Sommige in de stijl van de Delftse School, andere in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid waarbij vaak aan de buitenzijde de constructie met beton herkenbaar is. Vaak zijn er keramische bouwdecoratie toegepast of natuursteen waaronder travertijn en tufsteen. Tegelijk zijn de bouwvolumes in dezelfde orde als de omringende villa's. Groot verschil is dat het nu vaak appartementencomplexen zijn waardoor veel meer woningen op hetzelfde oppervlak staan. In een inmiddels verdwenen pand aan de Ubbo Emmiusstraat zat een gevelsteen die herplaatst is. Hier is een Canadese brenncarrier van de Fuseliers Mont Royal kapot geschoten. Kortom tot op de dag van vandaag zijn overal in de stad, en overigens ook in de provincie de littekens van de bevrijding te zien. Wie goed oplet ziet deze ook in de fiere Martinitorren. Ze worden nu bij restauraties ontzien als herinnering aan een bittere strijd. De bevrijding is iets om de Canadese, Poolse en Belgische strijdkranen altijd dankbaar te blijven. **G**

Op de plattegrond ziet u welke gebouwen verwoest zijn in 1945. Deze voorbeelden van wederopbouw kunt u zien als u de volgende route loopt: ga het museum uit naar rechts, via Ubbo Emmiusingel, Hereplein, Herestraat, Coehoornsingel, Ubbo Emmiusstraat terug naar het museum.

EEN MENDINI TEMPELIN AMSTERDAM: HET WOON- INTERIEUR VAN FRANS HAKS

DOOR EVA DE BRUIJNE BEELD ALBERTO FERRERO

Dat er een bijzondere band bestond tussen de Italiaanse ontwerper Alessandro Mendini (1931-2019) en oud-directeur van het Groninger Museum Frans Haks (1938-2006) is bekend. "Frans had dezelfde visie op de jaren tachtig als wij," stelde Mendini, die hem zijn "museumvriend" noemde. Haks droeg Mendini in 1987 voor als hoofdarchitect voor het nieuw te bouwen

Groninger Museum en de twee bouwden een hechte vriendschap op. Wat weinigen echter weten, is dat Mendini na het Groninger Museum ook een ontwerp heeft gemaakt voor het privé-interieur van Haks in zijn woning in Amsterdam. Dit is een van de zeldzame Mendini interieurs wereldwijd én het enige in Nederland naast het Groninger Museum; een bijzonderheid!

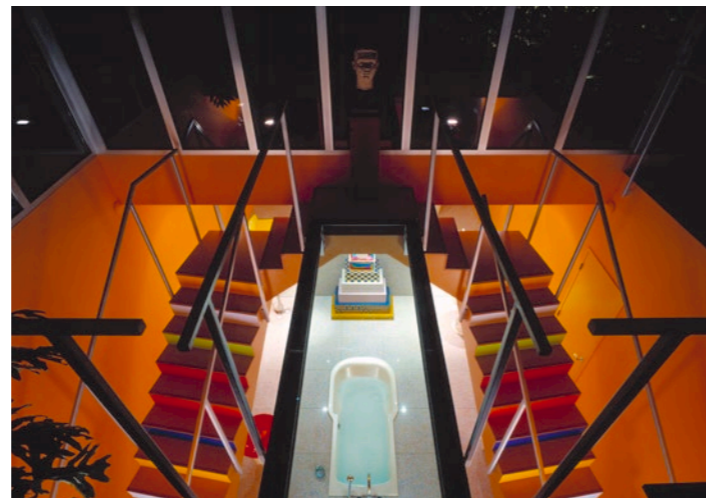

Een onverwachte ontdekking

Na zijn vertrek uit het Groninger Museum per 1 januari 1996 verhuisde Haks met zijn partner Johan W. M. Ambaum naar Amsterdam. De relatie tussen de gemeente Groningen en de als omstreden neergezette directeur was verslechterd. Met zijn vertrek naar Amsterdam distantiëerde Haks zich letterlijk en figuurlijk van Groningen en de medewerkers van het museum. Deze waren dan ook niet op de hoogte van zijn Amsterdamse privé Mendini interieur, dat in 1997 werd ontworpen en in 2000-2001 is gebouwd.

Hoewel vrienden en kennissen van Haks wel degelijk afwisten van dit interieur, bleef het voor de kunstwereld vrij onbekend. Het interieur wordt nauwelijks in Nederlandse en ook niet in internationale literatuur aangehaald. Zelfs op de officiële website van Atelier Mendini is op een paar tekeningen na niets van dit project gearchiveerd. Een reden hiervoor is dat het ging om een vriendendienst van Mendini voor Haks. Overleg ging vooral mondeling.

Pas na het overlijden van Ambaum als laatste bewoner in 2018 kwam Frans Haks' interieur in beeld bij Monumenten en Archeologie Amsterdam (M en A). Ambaum had Stichting het Rijksmuseum Fonds onder de naam Ambaum Haks Fonds als enige erfgenaam aangewezen met als doel de aankoop van kunst en nijverheid uit de negentiende en twintigste eeuw voor de collectie van het Rijksmuseum. Wanneer de nalatenschap de museumcollectie niet zou versterken, diende deze te worden verkocht ten behoeve van het fonds. Dit was het geval bij het appartement dat in de verkoop werd gezet. In oktober 2018 bezochten medewerkers van M en A de woning in verband met het voornemen van de voorlopige koper om onder andere het interieur te vernieuwen. De onverwachte ontdekking van het bijzondere Mendini interieur op de begane grond leidde tot de toekenning van een hoge monumentenwaarde aan het interieur van het pand, dat al een Rijksmonument was vanwege de gevelhals.

Van Groningen naar Amsterdam

Al in 1995 vroeg Frans Haks zijn broer Leo, die begin jaren negentig het rijtjespand aan de Recht Boomssloot 41 in de Nieuwmarktbuurt had gekocht en daar ook woonde, of hij een geschikte woonruimte kende. Leo maakte tijdelijk plaats op de derde verdieping en de zolder voor Frans en Johan. In januari 1997 konden zij de begane grond overnemen die tot dan toe in gebruik was geweest als bedrijfsruimte. Ze kochten daar vervolgens ook de eerste verdieping van het pand bij. Omdat de begane grond in eerste instantie onbewoonbaar was, leefden de twee samen op de eerste verdieping. Het doel was echter om elk op een eigen verdieping te wonen. Beide mannen waren kunsthistoricus en hadden een sterke eigen smaak. Ambaum zou op de eerste verdieping tussen zijn negentiende-eeuwse kunst gaan wonen en Haks tussen zijn hedendaagse kunst- en designverzameling in zijn eigen Mendini tempel op de begane grond. Het zouden twee totaal verschillende werelden worden.

De ontwerpopdracht

“De hoofdtaak hier in Milaan is volbracht. Sandro, Francesco, Mart (Mart van Schijndel, die een adviserende rol innam-red.) en ik hebben de bespreking over ons huis afgerond en ieder is tevreden, lijkt me.” Dit schreef Haks in 1997 in zijn dagboek. Zijn begane grond zou worden uitgebreid met een glazen serre-aanbouw waar ook de verbinding met de eerste verdieping – het domein van Ambaum – kwam te liggen in de vorm van een dubbele trap en glazen loopbrug. Daar hoorde volgens Frans Haks ook een bijpassende pui bij. De ingang moest opvallen. In totaal maakte Mendini veertien ontwerpen van de ingang als geometrisch popreliëf in opvallende kleuren. Er werd gekozen voor een doorlopend geel met roze cassettemotief waarbinnen de toegangsdeur lag verscholen. Wie nu langs het pand aan de Recht Boomssloot loopt, ziet dat de pui is uitgevoerd in een crèmekleur. Bureau Monumentenzorg had aangedrongen

tot het veranderen van de kleurstelling in een “bescheiden in de historische omgeving passende kleur”. Haks legde zich hier – na enig protest – bij neer.

Het leven is een theater!

Wie via de postmoderne Mendini-pui de studio betreedt, komt terecht in een wonderlijke en vooral theaterale wereld. Via hoge, openslaande deuren omrand door mozaïek van de Italiaanse firma Bisazza in de rozerood gekleurde vestibule, stapt men binnen in de rijkelijk gekleurde studio: een smalle ruimte waarin Haks at, werkte, ontspande, badderde, sliep en gasten ontving. Het is opvallend donker in de studio. In het voorste deel zijn geen ramen. Hier wilde Haks audiovisueel materiaal projecteren voor lezingen. Hij liet een bijna kamerbreed projectiescherm aanbrengen in het plafond op de grens met het podium achterin de ruimte. Dit was tegelijk een verwijzing naar een theaterdoek. Bij het inrollen van het scherm kwam een met licht overgoten podium tevoorschijn met als pronkstuk centraal in de vloer van het podium verzonken: een ligbad, misschien wel het meest bizarre element in het interieur.

Het interieur is opgebouwd vanuit een centrale zichtas die eindigt bij het bad. Wanneer alle deuren open staan kan er vanaf de straat recht naar het bad worden gekeken, dat achter een met Bisazza mozaïek beklede poort ligt en wordt geflankeerd door een dubbele trap. Haks wilde in zijn studio grote ontvangsten kunnen houden gevolgd door een chique diner dat werd verzorgd door Ambaum, die voortreffelijk kookte. Hij stelde zich voor om bepaalde gasten te ontvangen zittend in zijn bad: poedelnaakt en onder het badschuim. Na de ontvangst in Haks' studio stegen de gasten en gastheer via de trappen omhoog naar het appartement van Ambaum waar het diner werd geserveerd. De dubbele trap draagt ook bij aan het theatergehalte van het interieur als eigentijdse interpretatie van de trappen uit het theater Barok tijdperk. Haks stelde in een interview in 2003: “Het leven is een soort theater. Ik wil in een omgeving leven die de indruk wekt dat ik gewoon theater speel.”

Decor voor kunst en design

Het ingerichte interieur heeft maar korte tijd bestaan: van 2001 tot het overlijden van Haks in 2006, waarna het werd ontmanteld. “Mijn bedoeling was een ambiance te krijgen waarin alle kunst, in traditionele zin, overbodig zou worden,” stelde Haks. Naast kunstwerk op zich zag hij zijn studio ook als podium voor de kunst. Ook Mendini zag een huis als museum vol objecten die een mens voor zichzelf verzamelt. In Haks' geval was dit zijn verzameling hedendaagse design en kunst van onder andere postmoderne

bewegingen Memphis en Alchimia. Het interieurontwerp moest een passend decor voor deze verzameling vormen. Er stonden bijvoorbeeld een gele *Kartell Bubble* bank en een gele stoel *Toy* van Philippe Starck in de ruimte, naast bijzettafel *Le Structure Tremano* van Ettore Sottsass voor Alchimia. De door Mendini ontworpen cilindrische kast *Ollo* stond bij binnenkomst links tegen de roze wand met ernaast een foto van Cornelia Tollens. De poort voor het bad werd geflankeerd door *Treetops* lampen van Ettore Sottsass voor Memphis en aan het voeteneinde van het bad stond als een soort altaar de door Mendini ontworpen kast *Nigritella Nigra* opgesteld, een van de stukken die door het Rijksmuseum is opgenomen in de collectie (dit stuk had wel vochtschade opgelopen vanwege de plek naast het bad en de afwezigheid van afzuiging in de ruimte). In een interview stelde Haks: “Ik koop wat me op dit moment boeit. Als het saai wordt, vliegt het er weer uit.” Zijn inrichting had echter geen museale functie. Er werd in de ruimte geleefd. Alles werd dan ook gebruikt en niets had een gefixeerde plaats.

‘Casa Toverbal’

Ondanks dat Haks geen museale functie voor ogen had, vertoont zijn studio gelijkenissen met de tentoonstellingszalen van het Groninger Museum. Haks was van mening dat deze met artificeel licht, kleur en materiaal geregisseerd moesten worden. Dit principe paste hij ook toe in het eerste deel van zijn studio waar kunstlicht en kleurvlakken op de wanden, het plafond en de vloer de sfeer bepaalden. De kleuren waaraan de studio de bijnaam ‘Casa Toverbal’ had te danken, zijn afkomstig uit het kleurenpalet dat de Nederlandse kunstenaar Peter Struycken in 1994 voor de expositiezalen in het nieuwe Groninger Museum ontwikkelde (dit palet bestond uit 16 kleuren en werd in 1999 door Struycken uitgebreid tot 30 kleuren). In het Mendini paviljoen werden deze in vlakken toegepast naar idee van conservator Mark Wilson. Haks schreef verrast: “Tot mijn stomme verbazing bleek in praktijk dat kleuren zo tolerant zijn dat je er bijna alle soorten kunst op kunt hangen. Je hoeft niet bij iedere nieuwe opstelling de kleur van de wanden te veranderen. Integendeel: als je een goede afwisseling van sferen in de zalen hebt gemaakt, past daar zo goed als alle kunst in.” Hoewel Struycken aangeboden had om een privé palet te ontwerpen voor zijn studio, koos Haks bewust voor het palet van het Groninger Museum en de toepassing ervan. Het laten bouwen van de studio was dan ook een herinnering aan het beste dat Haks had weten te bereiken in zijn leven volgens Peter Struycken: het in 1994 opgeleverde Groninger Museum met Mendini als hoofdarchitect.

SPREEKBUIS van BEZOEKERS

DOOR MARTE VAN SANTEN BEELD WIM TE BRAKE

Van schoolbezoeken tot informatiebordjes, van colleges tot een speciaal Alzheimer-project: de afdeling educatie is de spin in het web van het Groninger Museum. Bijna veertig jaar werd die geleid door kunsthistoricus Steven Kolsteren (66). Nu geeft hij het stokje over aan zijn collega Sander Daams (38). "Wij slaan een brug tussen het museum en de bezoekers."

Je staat er als bezoeker waarschijnlijk niet bij stil, maar zonder afdeling educatie zou je geen rondleiding kunnen volgen. Zouden scholen het museum nooit bezoeken. Zouden de bordjes bij de kunstwerken vermoedelijk minder begrijpelijk zijn. En zou het magazine dat u nu in handen hebt niet bestaan. "Educatoren en museumdocenten zijn de vertalers van het museum", vat Steven Kolsteren de functie van hem en zijn collega's samen. "Wij slaan een brug tussen onze collectie, onze tentoonstellingen en onze bezoekers. Niet van bovenaf, maar samen met de mensen om wie het gaat." Die verbinding maken doen ze op allerlei manieren. Zo denken ze voor aanvang van een tentoonstelling mee over hoe een curator die zo kan inrichten, dat die zo goed mogelijk tot bezoekers komt. "Vroeger werden kunstwerken veelal chronologisch getoond", verduidelijkt Sander Daams. "Tegenwoordig doen we dat op allerlei verschillende manieren. Themagewijs, bijvoorbeeld. Je zet dan items bij elkaar die samen een verhaal vertellen. Daardoor is de impact vaak veel groter."

De bezoeker centraal

Maar er zijn veel meer activiteiten. Denk aan rondleidingen voor speciale doelgroepen en samenwerkingen met andere organisaties en andere disciplines, bijvoorbeeld op het terrein van theater, muziek en dans. Belangrijk is ook het museumatelier, waar jong en oud zelf creatief aan de slag kunnen. Door de week voor scholen, onder begeleiding van museumdocenten. In het weekend voor families onder

toezicht van een team van atelierjongeren, die zo ervaring in de kunstwereld kunnen opdoen. Want educatie gaat niet alleen over kijken, maar vooral ook over doen.

"Daar ben ik heel trots op", zegt Steven. "Maar ook op het feit dat we het museum naar mensen toe brengen. Zo hebben we een minimuseum in een airstream caravan uit 1963. Daarmee gaan we naar festivals en trekken we de wijken in. We zoeken bewust mensen op, die om wat voor reden ook zelf niet zo gauw een museum bezoeken. In samenwerking met lokale organisaties doen we in wijken ook creatieve projecten. Uiteindelijk monden die activiteiten uit in een speciale wijkdag, waarop alle bewoners gratis naar ons museum kunnen. Op die manier willen we de drempel verlagen en laten zien dat kunst er voor iedereen is." Zorgen dat het museum letterlijk en figuurlijk voor alle mensen toegankelijk is en dat zoveel mogelijk doelgroepen zich er thuis voelen en verbinding maken: inclusiviteit, heet dat. Het is een thema dat hoog op de agenda van Sander staat, als hij straks het stokje als afdelingshoofd overneemt. "Laatst gaf ik een rondleiding aan een leuke groep vrouwen uit Vinkhuizen. Doordat ze vragen stelden en onderling in gesprek gingen, maakten ze niet alleen verbinding met de kunst, maar ook met elkaar. Hetzelfde gebeurt tijdens onze theatrale rondleidingen voor kleuters en hun ouders. Het is elke keer weer bijzonder om mee te maken. Zo'n ervaring gun je iedereen."

Voor de duidelijkheid: het laatste wat Steven en Sander willen is bezoekers 'wel even uitleggen' wat kunst eigenlijk is. Of hoe je daarnaar moet kijken. Steven: "Voor ons staat de beleving van de bezoeker centraal. Wat doet het met hem of haar? Dat willen we graag naar boven halen. Onze eigen mening – of die van een curator – is daarbij ondergeschikt."

Passie delen

De mannen studeerden allebei kunstgeschiedenis, Steven in Nijmegen in de roerige jaren zeventig, Sander in het begin

Een aantal medewerkers van educatie
achter: Maria Jager, Sander Daams,
Barbara Janssens, Margriet Diertens,
Roelien Klandermans, Eric de Groot.
tweede rij: Grietineke Lier, Marije Sennema,
Steven Kolsteren, Maren Bron-Nauta.
midden: Maayke Meijering, Elke
de Boer, Leoni Bröring.
voor: Marieke Opgelder, Geertje de
Groot, Christine van der Cingel.

van deze eeuw in Amsterdam. Ze komen uit verschillende werelden, kortom. Toch is er – behalve de liefde voor de kunst – één ding dat hen overduidelijk bindt: de behoefte om hun passie met de rest van de wereld te delen. Al tijdens zijn studie wist Steven dat hij zich op kunsteducatie wilde toeleggen. “Veel kunsthistorici doen onderzoek op de millimeter. Detailgeneuzel, noem ik dat. Met hun publicaties bereiken ze hoogstens een paar mensen. Dat is voor mij niet genoeg. Ik wil erover praten, delen, overdragen.”

Voor Sander was datzelfde verlangen zelfs de aanleiding om aan de studie kunstgeschiedenis te beginnen. “Ik studeerde psychologie toen ik met mijn vader de openingstentoonstelling van de Hermitage in Amsterdam bezocht”, vertelt hij. “Toen ik daar een museumdocent zag lopen met een groep kinderen, viel het kwartje.’ Dat wil ik ook doen’, zei ik tegen mijn vader. Het leek me fantastisch om mijn enthousiasme voor kunst met andere kinderen te kunnen delen. Niet lang daarna ben ik overgestapt naar kunstgeschiedenis. Van jongs af aan had ik al een grote interesse in kunst. Als ik als kind met mijn ouders naar een museum ging, mocht ik altijd een ansichtkaart uitzoeken voor in een plakboek, en daar moest dan een verhaaltje bij worden geschreven.”

Pionieren

Met zijn 39-jarige dienstverband is Steven een van de oudgedienden van het Groninger Museum. In al die jaren heeft hij nooit ergens anders naartoe gewild. “Ik heb in twee gebouwen gezeten en met verschillende directeuren te maken gehad. Daardoor bleef het altijd spannend. Voor mijn gevoel heb ik eigenlijk bij meerdere musea gewerkt.” Jarenlang vormde hij in zijn eentje de afdeling educatie. Maar vorig jaar is die gegroeid tot acht medewerkers: educatoren, vaste museumdocenten, een medewerker ‘buitendienst’ en een clubmaster van de juniorclub. Daarnaast zijn er freelance atelierjongeren, zogenaamde praatjesmakers en extra museumdocenten plus stagiaires. “Zo’n groot, enthousiast team geeft een enorme dynamiek en zorgt voor veel nieuwe ideeën”, aldus Steven. “Het onderstreept bovendien dat de educatierol van het museum steeds belangrijker wordt.” Eén van de nieuwe mensen die Steven vorig jaar aantrok, was Sander, tot dan toe werkzaam als educator bij het Rijksmuseum. “Ik moest hier wel even wennen”, erkent die. “Bij het Rijks zat ik op een afdeling met dertig mensen. Allemaal superspecialisten. Zo hield ik me bijvoorbeeld specifiek bezig met educatie voor het primair onderwijs over de Gouden Eeuw. Het was een hiërarchische, geoliede machine. Bij het Groninger Museum zijn we nog veel meer aan het pionieren. En de tentoonstellingen zijn inhoudelijk zo divers! Ik moet echt veel bijleren. Wat dat betreft was het in het begin wel even aanpoten. Maar het is vooral ook erg leuk. Het motiveert me om mezelf steeds opnieuw uit te vinden.” Amper een jaar na zijn aanstelling besloot de directie Sander als opvolger van de pensioengerechtigde Steven aan te wijzen. “Fantastisch om nu zelf aan het roer te kunnen gaan staan en zo mijn eigen stempel op kunsteducatie te

drukken”, zegt hij. “Die kans had ik in Amsterdam vermoedelijk nooit gehad.”

Kinderbiënnale

Het verbaasde Steven niet dat de directie Sander als nieuw hoofd uitkoos. Ondanks zijn relatief jonge leeftijd brengt hij namelijk veel ervaring mee. Zo werkte hij behalve in het Rijks ook in het Stedelijk en in het Van Gogh Museum. Verder volgde hij in musea in New York trainingen over het toegankelijk maken van musea voor bijvoorbeeld blinden en slechtzienden. “Van al die kennis gaat ons museum enorm profiteren”, aldus Steven. “Maar het allerbelangrijkste is zijn open manier van denken. Sander is enorm nieuwsgierig en enthousiast, voortdurend op zoek naar nieuwe mogelijkheden. En hij is niet bang om zijn stem te laten horen. Dat moet ook, want als spreekbuis van de bezoekers houden wij onze collega's scherp.”

Een van de projecten waar Sander zich het meest op verheugt, is de Kinderbiënnale die het Groninger Museum in 2021 organiseert. Het wordt een nieuwe manier van tentoonstellen, waarbij interactiviteit vooropstaat. De afdeling educatie heeft hierin het voortouw: Sander is de projectleider. “We nemen bezoekers in het museum sowieso bloedserius en betrekken ze zoveel mogelijk bij alles wat we doen”, vertelt hij. “Door ze niet alleen rond te leiden, maar ook hun mening te vragen en ze de mogelijkheid te bieden om zelf creatief aan de slag te gaan in ons atelier. Met de Kinderbiënnale gaan we nog een stap verder. Voor het eerst betrekken we kinderen bij het maakproces van een tentoonstelling: ze mogen de helft van de getoonde kunstwerken selecteren. Ze krijgen nu dus echt een hoofdrol.” Tegen de tijd dat die tentoonstelling in het museum is te zien, heeft Steven al afgezwaaid. Maar het beruchte zwarte gat? Daar vreest hij niet voor. “Ik heb van mijn hobby mijn werk gemaakt”, besluit hij. “En met die hobby ga ik straks gewoon door. Ik blijf lezen en schrijven, over kunst, muziek en film. En tentoonstellingen bezoeken natuurlijk, want daar krijg ik nu eindelijk meer tijd voor. Een kunstenaar gaat nooit met pensioen, hoor je vaak. Een kunsthistoricus ook niet.” **G**

Steven Kolsteren (1954) studeerde kunstgeschiedenis aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. In mei 1981 begon hij bij het Groninger Museum.

Sander Daams (1982) studeerde kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Binnenkort rondt hij zijn master Kunsteducatie aan de Hanze Hogeschool af. Voor hij in maart 2019 bij het Groninger Museum in dienst trad, werkte hij onder andere als museumdocent en educator bij het Stedelijk Museum, het Van Gogh Museum en het Rijksmuseum in Amsterdam.

PRAATJES VAN DE PRAATJES MAKERS

DOOR JAN-JOOST ALBERTS, MURIËL DELAMORE,
MARIEJANNE VAN DIJK EN CISSY GRESSMAN

Sinds een kleine twee jaar kunt u bij een speciale gelegenheid in een van de museumzalen onverwacht worden aangesproken door een museummedewerker, die zich voorstelt als Praatjesmaker. Een concept van de afdeling educatie gebaseerd op het principe van storymaking in plaats van storytelling. In musea wordt traditioneel gesproken over het vertellen van (achtergrond)verhalen. In zaalteksten en audiotours ligt vaak sterk de nadruk op informatie 'top down'. Wat bedoelt de kunstenaar met dit werk? Hoe past het in zijn ontwikkeling en in de kunstgeschiedenis? Waarom heeft de tentoonstellingsmaker het daar geplaatst, wat is de context? Bij storymaking gaat het in de allereerste plaats over de vraag: wat betekent het kunstwerk voor u persoonlijk? Wat doet het met je, welke herinnering roept het op? Ieder heeft immers een ander achtergrondverhaal en een andere basiskennis. De Praatjesmaker is er niet om allerlei weetjes te vertellen, maar om door middel van een gesprek over eigen emoties en ervaringen de bezoeker kunst te laten beleven. Een selectie van 'praatjes' bij verschillende tentoonstellingen in de afgelopen tijd. Komt u zelf ook eens met een van hen een praatje maken?

Strijd

Bij de tentoonstelling *Strijd! 100 jaar vrouwenkiesrecht* zie ik twee jonge meisjes wat rondhangen bij het bankje en bij de stola gemaakt van een vosje. Ik knoop een gesprekje met ze aan. Ik zie geen ouders (later hoor ik van de ouders, dat ze het van een afstand zagen gebeuren en bewust er niet bij zijn gekomen om ons wat ruimte te geven, leuk!), maar volgens hen mogen ze van hun ouders wel een praatje maken :-). Het zijn open meiden van 9 en 10 jaar. Ze weten al wat over de inhoud van deze tentoonstelling en ze vinden het stom dat de mannen vroeger alles bepaalden voor de vrouwen, en dat de vrouw bijvoorbeeld niet mocht werken. Als ik vraag of ze net als de vrouwen van vroeger, ook zouden hebben gestreden zeggen ze volmondig "Ja!". Ze zeggen dat ze dat zeker zouden hebben gedurfd. Ze zouden ook gaan demonstreren. Net als die vrouwen: met borden de straat op. Ze willen ook wel moderne middelen inzetten. Zo willen ze dan bijvoorbeeld een brief aan de burgemeester schrijven. Ook een facebookpagina beginnen vinden ze een optie. Ze zouden dan dingen posten als "mannen mogen niet bepalen wat vrouwen doen". Wanneer de ouders erbij komen, spreek ik hen ook nog een tijdje. Ze zitten beiden in de designwereld en merken dat ze toch

onbewust vooringenomen zijn tijdens de ontwerpwerkzaamheden. Dat een poppetje in eerste instantie toch direct een man wordt, waarom geen vrouw? Best lastig zeggen ze, om meer neutraal te kijken.

De Collectie

Ik spreek met twee vrouwen bij De Ploeg. Ze vinden de schilderijen in deze zaal mooi. Favoriet zijn de schilderijen van Jan Altink (*Schip met rood zeil* en *Koopvrouw op landweg*). Ze komen uit Friesland en De Ploeg is dan wel geïnspireerd door het Groninger landschap, maar ze hebben een gevoel van herkenning als ze de werken zien. Het schilderij van de koopvrouw geeft ze het gevoel van de kleigrond, een zwaar gevoel. Het doet ze denken aan het platteland, ze zijn blij dat ze daar niet meer wonen. Het schilderij met het schip geeft ze juist een wat lichter gevoel. Het doet hen denken aan de stralende blauwe lichten. De ene vrouw weet nog goed dat ze toen ze bij haar grootouders was, ze de blauwe lucht zag. Die lucht ging eindeloos door. Ze dacht "Waar houdt dit op?"

Bij De Ploeg spreek ik met een gezin (vader, moeder, twee zonen en een dochter) uit Dwingeloo. We kijken naar twee

schilderijen van Wobbe Alkema. De twee jongens zien een mannetje en een vlag in het ene schilderij. Het doet ze denken aan minecraft door de strakke hoekige vormen. De ene jongen denkt dat het mannetje dat hij ziet wel zou kunnen bestaan in een andere wereld; bijvoorbeeld in een animatie. Later praat ik nog met de moeder. Ze heeft zelf geen favoriet schilderij, want ze kijkt er meer op een technische manier naar (dus niet of ze iets wel/niet mooi vindt). Ze vertelt, dat ze de kinderen bewust meenemen naar musea. Ze vinden het belangrijk, dat de kinderen veel zien en leren over composities, kleuren en verschillende stijlen/stromingen.

Presence

In de eerste scanzaal van *Presence*, de tentoonstelling van Daan Roosegaarde, maak ik een foto van een man en vrouw die op een blok zijn gaan liggen. Grappend zeg ik tegen ze dat het museum nu alles van ze weet en vraag wat ze daar van zouden vinden. De man zegt: "Dit is de toekomst, straks zal het echt zo gaan." Hij en zijn vrouw waren een keer in Hongkong en daar was een ruimte waar iedereen werd gescand. Mensen hadden dat niet eens door.

Ik spreek een mevrouw bij de bolletjes. Haar twee kinderen zijn lekker aan het spelen. De zaal doet haar in eerste instantie denken aan een schuimparty van vroeger. Maar het doet haar ook denken aan het strand of de woestijn bijvoorbeeld in Namibië. Ze gaat nu voor vakantie wel eens naar Afrika. Ze heeft met haar man in Afrika gewoond, in Malawi. De kinderen zijn daar ook geboren, maar zijn toen ze nog heel jong waren weer naar Nederland verhuisd. Ze hebben Afrika dus niet heel bewust meegemaakt. Toch hebben ze veel sferen en indrukken meegekregen.

Struycken

Wanneer ik later op de middag het Coop Himmelb(l)au paviljoen binnen loop, zie ik zoiets moois. Midden in de zaal zit een vrouw met vijf kinderen om haar heen op de grond. Het ziet er heel intiem uit zo in die grote zaal. Het is mooi om te zien, dat de sfeer in deze ruimte telkens weer heel verschillend kan zijn. Er zitten naast dit groepje nog meer mensen op de grond; een man zit verderop in zijn eentje

en er zit ook nog een stel. Er heerst een rustige sfeer; iedereen zit vol aandacht te kijken en te luisteren. Ik spreek met de vrouw en de kinderen wanneer ze de tentoonstelling verlaten. Eén van de meisjes vertelt dat ze het héél leuk vond: "Het was net of alles op je af kwam en ik vond het ook heel rustgevend". De vrouw vond het net alsof ze in een film zat en ze beaamt ook dat ze heel aandachtig hebben geluisterd en gekeken.

Ik spreek ook met de man die in zijn eentje op de grond zat. Hij zat er in totaal wel een half uur en vroeg zich ook af, hoe lang het in zijn geheel eigenlijk duurt... Hij vond het spectaculair en kon er met zijn fantasie van alles bij bedenken. Hij vond het bijvoorbeeld lijken op het ontstaan van de aarde. Hij zat midden in de zaal en daardoor kwam het van alle kanten op hem af.

Mondo Mendini

In de eerste zaal van de tentoonstelling *Mondo Mendini* is een oma met haar twee kleindochters van 8 en 9

Mondo Mendini
Foto: Siese Veenstra

jaar uit Utrecht het kunstwerk rechts in de zaal aan het bekijken. Opa loopt wat op de achtergrond. Ze herkennen in het kunstwerk allerlei aspecten uit hun omgeving: dat gedeelte lijkt op het raam bij opa en oma thuis; dat lijkt op een kerk en dat gedeelte op een raam in een kerk, zo'n glas in lood raam. De vorm die ze bovenaan zien vinden ze lijken op een vaas van Aladdin. Er staat op het bordje geen naam van het kunstwerk. Ik vraag ze hoe zij het werk zouden noemen. Het ene meisje vindt dat de naam in het Engels moet. Ze vindt dat het werk veel kleuren heeft (het mintgroene gedeelte is haar favoriet) dus het moet iets met rainbow worden. De randen van de vakken zijn wit. Dus: rainbow white. Het werk lijkt ook op een gebouw. Dus uiteindelijk wordt de titel 'white rainbow building'. Oma laat de kinderen echt kijken naar de kunstwerken. Leuk! We gaan samen nog naar de vitrine met de drie vazen. De kleinste vaas vinden de kinderen het mooist. Die is namelijk precies groot genoeg voor een bos bloemen. Er

zitten gaten in de vaas, die zitten er volgens hen zomaar in; hebben geen functie. Moet kunst altijd een functie hebben? Daar moeten ze even over nadenken. Nee zeggen ze uiteindelijk, dat hoeft niet want 'oma heeft ook een vaas gewoon voor de sier!'

Bij het kunstwerk *Lampedusa* een stel gesproken. Hij vond het wel een klap in het gezicht na de andere voorwerpen. We hebben gesproken over wat dit teweeg brengt. Hij vond het raar dat men over gelukszoekers praat wanneer je de werkelijkheid ziet van de bootvluchtelingen. We leven allemaal in één wereld... En zijn vriendin vulde aan: "Dan zie je eerst al dat goud en dan ineens dit". Met een mevrouw uit Delft een ander mooi gesprek gehad over Hugenoten en economische vluchtelingen afkomst en dergelijke. Haar dochter gaat ieder jaar op vakantie naar Lesbos en dan gaat ze helpen bij vluchtelingenkampen, neemt ze knutselspullen mee voor de kinderen daar. Alle beetjes helpen en ik vind dit een mooi lichtpuntje voor kinderen.

WILLEM KOLVOORT
POSTERS VOOR VERA

Mijn interesse in de natuur neem ik mee naar mijn werk

DOOR STEVEN KOLSTEREN BEELD CHRISTOPHER SMITH

Kunstenaar Willem Kolvoort is muzikliefhebber. Dat zie je meteen als je de tentoonstelling bekijkt van posters die hij ontwierp voor Vera, het internationaal bekende poppodium voor alternatieve en underground muziek. Het begon zelfs allemaal als muzikfanaat. Toen hij in 1985 een stad moest kiezen om te gaan studeren en in het blad OOR las dat er leuke bands zoals The Gun Club speelden in Vera, besloot hij naar Groningen te komen. Kolvoort ging een opleiding volgen aan Academie Minerva, met aanvankelijk nog het plan biologie te gaan doen.

Hoe graag hij ook The Gun Club had willen zien, dit feest ging niet door omdat de band uit elkaar ging. Zelfs nu nog verzucht Kolvoort: "Ik vond dat zo erg!". Maar gelukkig kwam zanger-gitarist Jeffrey Lee Pierce wel met een andere band, Jeffrey Lee Pierce Quartet naar Vera. Het jaar daarop werd The Gun Club zelfs weer in leven geroepen en ook zij kwamen een tweetal keren spelen in Vera, op 3 en 4 december 1986. Willem kocht kaartjes; de eerste avond maakte hij foto's en de tweede avond ging hij "compleet uit zijn dak". Later, in 1990, toen Kolvoort al medewerker van Vera was geworden, was hij een keer aan de beurt om de voordeur open te doen toen iemand aanbelde. Tot zijn verbazing bleek het Pierce te zijn, die toevallig in Groningen was.

Kolvoort nodigde hem uit om binnen te komen en leidde hem naar het kantoor van de programmeur. Daar begon Jeffrey op een typemachine nieuwe songs te schrijven.

Dergelijke anekdotes, haast achteloos verteld, zijn typerend voor Willem Kolvoort. Hij heeft niet voor niets inmiddels 510 concertposters voor Vera gemaakt en talloze bands en muzikanten ontmoet. Hoe is hij eigenlijk in Vera terecht gekomen? In de eerste tijd dat hij in Groningen woonde, ging hij zeer regelmatig naar optredens in Vera. Toen was dat zo'n twee keer per week, omdat er in het pand nog een mensa was gevestigd. Als er dan een concert was, moesten 's avonds eerst de tafels en stoelen opgeruimd worden en werd een podium opgebouwd, 's nachts weer afgebroken en daarna werd alles weer in gereedheid gebracht voor de mensa. Geen klus voor elke avond. Toch ging het steeds kaartjes kopen enigszins drukken op het studentenbudget van Willem en hij besloot zich in 1987 aan te melden als vrijwilliger, achter de tap. Dan kon je gratis optredens bijwonen. In augustus 1989 werd hij gevraagd de vormgeving van de Vera krant te doen. Willem vond het teveel op tekst gericht (recensies van optredens bijvoorbeeld) en voegde foto's toe, die hij dan ook maar zelf ging maken. Neem de foto van Nirvana - het beroemdste concert in Vera toen niemand nog wist wie Kurt Cobain was...

Intekenen

Nog een jaar later in 1990, begon Kolvoort met zeefdrukken. Ook dat ging bijna achteloos. Een paar mensen maakten de posters, het aantal concerten per week nam toe en er werd een lijstje opgehangen met namen van bands waar je op kon intekenen. Willem zag een naam van een leuke band, Sylvia Juncosa. een leeg vlak en vulde zijn naam in. Hij wist helemaal niet hoe hij moest zeefdrukken, maar werd door collega Case geholpen en ingewijd in het vak. Nog steeds maakt Willem een poster per maand voor Vera, nu met een team van zo'n dertien man en met reguliere vergaderingen. Hoe komt hij aan zijn inspiratie? Willem geeft als voorbeeld het verhaal achter de poster voor de band QUI, uit 2007. De naam van de band zei hem niets, maar hij kende de zanger David Yow die hij in 1987 voor het eerst in Vera had zien spelen en daarna met de band Jesus Lizard. "Hij deed vieze dingen op het podium, maar was een echte entertainer, verstond zijn vak." Bij de poster voor QUI wilde hem eerst niets te binnen schieten, tot hij in een you tube filmpje een interview zag waarbij Yow opeens zijn vinger in de neus van een medebandlid stak. Dat was het! Zoiets doe je niet met elkaar, het is niet "vies om het vies", maar een gebaar dat heel goed past bij de muziek en sfeer van de band. Kolvoort vertaalde dit in twee fantasiedieren, paarden of draakjes, want zijn fascinatie voor biologie en natuur is overal in zijn ontwerpen terug te vinden.

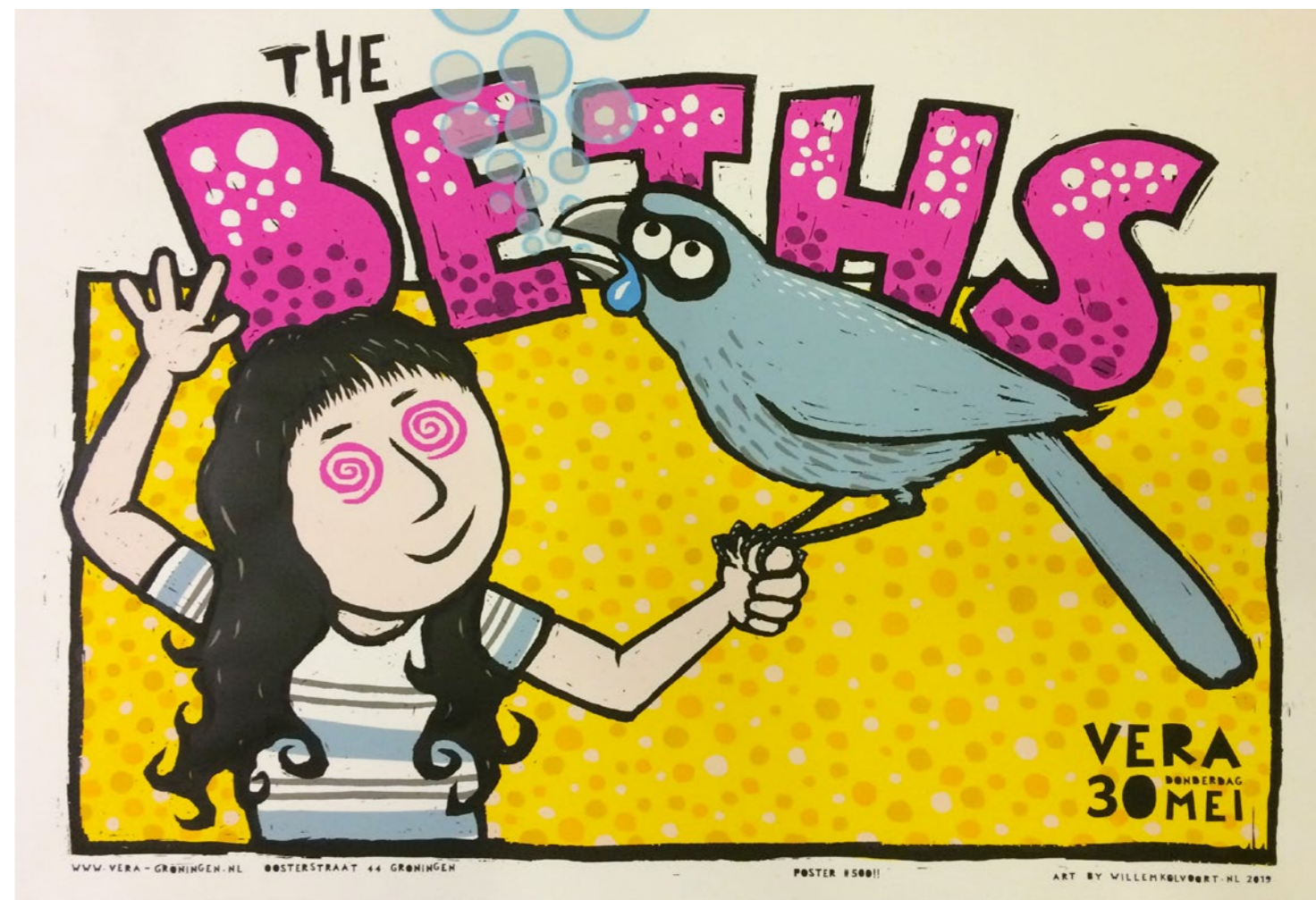
Op de vraag welke kunstenaars hem inspireren weet hij vrij snel de namen van Jeroen Bosch en Pieter Breughel te noemen: een eend- achtig wezen van Breughel vertaalde hij naar een eigen dier op de poster van de Oh Sees. Van Goghs korenveld met kraaien is terug te vinden in een poster voor Band of Horses. Maar Kolvoort herinnert zich ook met genoegen tentoonstellingen van Hervé Di Rosa, die zijn eigen stripwezens creëerde, en graffitikunstenaar en performer Rammellzee in het oude Groninger Museum, eind jaren tachtig. Los van de inspiratie zijn vrijwel alle ontwerpen van Kolvoort uniek in een eigen stijl. Een goed voorbeeld van

een heel uitgewerkt ontwerp is zijn 500ste poster voor Vera, van The Beths. Dat levert een mooi verhaal op.

Betoverende zangeres en kokako

Toen zijn 500ste poster er aan kwam, wilde Kolvoort meteen dat het heel speciaal zou worden, voor een favoriete band en hij regelde min of meer dat zo'n band dan ook geprogrammeerd werd toen het zover was, ergens in mei of juni van 2019. "Een ontwerp verzinnen was best moeilijk omdat ik de band zo leuk vind." Meestal moet Kolvoort namelijk snel reageren op het maken van een poster, en triggert de bandnaam hem, maar heeft hij niet altijd de tijd uitgebreid naar de muziek te luisteren. In dit geval was dat niet nodig. De donkerharige frontvrouw Elizabeth Stokes is heel herkenbaar, ze zingt, schrijft de songs. Willem dacht eerst aan een combinatie met kiwi's want de band komt uit Nieuw Zeeland, waar hij zelf geweest was en gefascineerd was geraakt door de natuur. Maar kiwi's vond hij te voor de hand liggend. Zo kwam hij op het idee een vogel te gebruiken, die alleen in Nieuw Zeeland voorkomt en op een eiland leeft waar de band ook geweest was, de Kokako. Een zeldzame en schuwe vogel, die energieke geluiden voortbrengt die passen bij de opgewekte klanken van de zangeres. In Kolvoorts ontwerp betovert de zangeres met grote ogen de vogel, die de klanken uitstoot als een soort luchtbelletjes.

Kolvoort maakt diverse schetsen met potlood om de juiste compositie te vinden. De uiteindelijke schets op A5 formaat zet hij met carbonpapier over op een transparant vel dat hij helemaal met zwarte inkt vult, waarin hij vervolgens met een mesje delen begint weg te schrapen, tot de oorspronkelijke tekening overblijft. Zo bereikt hij het effect van een houtsnede of lino, zonder gebruik te hoeven maken van gutsen er dergelijke, waarbij hij heel snel te werk kan gaan. Een techniek die hij zich in Vera eigen maakte. Daarna wordt het werk gescand en opgeblazen naar een formaat van 50 bij 70 centimeter, waarbij Kolvoort nog wat finesses aanbrengt. Vervolgens maakt hij originelen met kleurseparaties voor

het zeefdrukken. Meestal vier of vijf kleurgangen, maar in dit bijzondere geval wel twaalf, met kleur over het zwart heen om diepte te verkrijgen en verschillende effecten voor de 500 stipjes. Op de feestelijke dag dat hij ging zeefdrukken - normaal worden er zo'n 75 exemplaren gemaakt - was er zoveel belangstelling dat hij nauwelijks aan het werk toekwam. Over het eindresultaat zijn hij en de band heel tevreden. Op zijn verzoek ging de band poseren in een steegje achter Vera, waarbij de bandleden verbaasd keken naar de zangeres die haar hand in de lucht stak, net als in het ontwerp... maar zonder vogel erin. Die voegde Kolvoort later toe. Een geslaagde combinatie van ontwerp en geënceneerde foto. Kolvoort maakt vaker foto's om de bands deel uit te laten maken van zijn ontwerp met zijn fantasiedieren en zo hun portretten te verlevendigen.

Een ander voorbeeld van Kolvoort artistieke ingrepen is het project van een elpee en boek, *Where the Candybeetle dwells*, waarbij hij elf bands songs liet maken van ontwerpen die hij hen had toegestuurd. Een omkering dus van posters maken voor de artiesten: nu maakten de muzikanten liedjes voor zijn schetsen. Het Groninger Museum heeft zoiets ook met regelmaat gedaan en er is tenminste één naam die overeenkomt: Spilt Milk.

Een heel ontroerend moment

Hoe ver en diep de muzikale liefde van Willem Kolvoort kan gaan bewijst zijn contact met Dead Moon. Die band uit Portland, Oregon werd speciaal overgevlogen bij het 950 jarig bestaan van Groningen in 1990, voor een optreden in Vera. De bandleden werden "vanaf die tijd een soort familie". "De kamer waarin zij sliepen in Vera heb ik vormgegeven", vertelt de ontwerper. In de loop der tijd was er een en ander bij gekrast en Kolvoort werd gevraagd de kamer onderhanden te nemen. Toen hij hoorde dat de zanger Fred Cole van Dead Moon op 69 jarige leeftijd was overleden, maakte hij er een wandschildering van de zanger met het logo van de band, een halve maan, "op mijn manier". Onlangs bij het 120 jarig bestaan van Vera kwam de echtgenote, mede-bandlid Toody Cole op bezoek en fotografeerde Willem haar voor die wand. "Ze sliep in hun oude kamer, zonder hem maar ook mét hem. Een heel ontroerend moment". Het is nu de Dead Moon room. Het bewijst eens te meer dat Vera met de undergroundmuziek en de befaamde art division met zeefdrukposters, en Willem Kolvoort nauw met elkaar verbonden zijn. Het Groninger Museum voegt er nu een stukje aan toe.

Schrijf- of documentenkist met het wapen Sichterman. Coromandelkust, ca 1740
63,5 x 43 cm bij 14 cm hoog. Ebbenhout, ivoorinleg, zilverbeslag, koper, glas
Groninger Museum

Philip van Dijk, Antony Ewout Sichterman met Josina Alberda en hun oudste twee zonen, 1745, olieverf op doek, Groninger Museum

C. L. Haverkamp, Jan Albert Sichterman geportretteerd met de medaille van de retourvloot van de VOC, 1755, olieverf op doek, Groninger Museum

In november 2019 kocht het Groninger Museum op de veiling van Christie's in Londen een prachtige schrijf- of documentenkist met het familiewapen van de rijke Groninger VOC-beambte Jan Albert Sichterman (1692-1764). De ebbenhouten kist, ingelegd met bloemen van ivoor, werd rond 1740-45 gemaakt aan de Coromandelkust van India.

De groeiende collectie Sichterman in het Groninger Museum is daardoor met een bijzonder voorwerp verrijkt. Eerder in 2019 werd ook het portret van de oudste zoon en zijn gezin verworven en in 2020 kwam een prachtige scheerkom de collectie versterken, maar deze uitmuntende schrijfkist ingelegd met *allerkonstig ivoor* gekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, haar Groninger Fonds en een Groninger particulier, is een absoluut topstuk in deze verzameling.

Sichterman

Jan Albert Sichterman (1692-1764) doorliep een indrukwekkende loopbaan bij de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) in de vestiging Hougly in Bengalen aan een zij-rivier van de Ganges, in de buurt van Calcutta. Hij werkte in verschillende functies totdat hij in 1734 directeur van de vestiging werd. Sichterman werd puissant rijk. Dankzij producten van de textielnijverheid, maar ook de doorvoer van opium was een belangrijk handelsproduct van zijn standplaats. De morele kanten van zijn rijkdom werden destijds heel anders beoordeeld dan in onze tijd. Sichterman keerde in 1745 als admiraal van de retourvloot van de VOC terug in Groningen om aan de Ossenmarkt een immens groot huis boordevol met kunst te betrekken. Dit huis staat er nog altijd. Naast dit grote huis liet hij het buitenverblijf Woellust in Veendam bouwen. In 1764

Een uitmuntende schrijfkist

DOOR EGGE KNOL

Schrijf- of documentenkist met het wapen Sichterman. Coromandelkust, ca 1740
63,5 x 43 cm bij 14 cm hoog. Ebbenhout, ivoorinleg, zilverbeslag, koper, glas
Groninger Museum

overleed Jan Albert Sichterman. Zijn geld had hij aardig opgemaakt en zijn erfgenamen moesten zijn huis, buitenverblijf en verzamelingen verkopen. De veilingcatalogus vermeldde een *uitmuntend Schryf-kistje, zynde van buiten allerkonstigt doorwerkt Ivoir*.

De schrijfkist

De rechthoekige kist is 63,5 cm breed en 43 cm diep, 14 cm hoog en rust op drie platte bolvoetjes van ivoor. De kist is gemaakt van ebbenhout en heeft zilverbeslag. Het is ingelegd met ivoor dat een patroon van bloemen voorstelt. Midden op de bovenkant is een ovaal voorzien van het familiewapen met als wapenfiguur de eekhoorn van de familie Sichterman. Het binnenwerk bestaat aan de beide zijkanten en aan de achterkant uit een smal vak met onder elk vak een laadje met een ivoren knopje. De vakken aan de zijkant zijn afgesloten met een klep. Het rechtervak is korter omdat aan beide zijden ruimte is voor een zilveren zandstrooier en een inktpot met zilveren deksel met hierop een klepje voor de pen. De glazen inktpot zit in een rechthoekige koperen schacht.

De kenner van Nederlandse koloniale meubelen Jan Veenendaal betoogde onlangs dat deze kisten gemaakt zijn in Masulipatnam (Machilipatnam) waar de VOC een handelspost had en niet in Vizagapatnam zoals doorgaans wordt verondersteld. In die laatste plaats hadden de Engelsen hun handelspost. Dichter bij Vizagapatnam ligt overigens Bimilipatnam (Bheemunipatnam) waar de Nederlandse VOC ook een handelspost had. De meubels kunnen ook daar in de buurt gemaakt zijn.

Schaking

Sichterman liet verder twee vergelijkbare kisten maken met hetzelfde soort inlegwerk van ivoor in rood hout met koperbeslag. Het ene voorzien van de wapens Sichterman en Alberda, het andere met alleen het wapen Alberda. De eerste kist was bestemd voor zijn zoon Antony Ewout en zijn vrouw Josina Petronella Alberda en de tweede voor haar familie. Het echtpaar trouwde op 5 januari 1743. Dat huwelijk sprak niet vanzelf want Josina was een adellijke vrouw, dochter van de heer van Rensuma in Uithuizermeeden.

Scheerbekken met het familiewapen Sichterman, China porselein, ca 1731-1735
Groninger Museum

Zij huwde behoorlijk beneden haar stand. Sichterman junior had dit door schaking weten af te dwingen. Vader Sichterman hoorde dit nieuws in het najaar van 1743 en begreep dat hij bij de schoonfamilie van zijn zoon wat had goed te maken. Hij bestelde een prachtige sitsen doek met wapen en spiegelmonogram van zijn schoondochter en voor haar familie een schrijfkist. Die vererfde binnen de familie Alberda en is sinds 1951 een van de topstukken van de Menkemaborg in Uithuizen. Sichterman vertrok 25 maart 1744 uit Bengalen naar Batavia, om 24 oktober 1744 naar Nederland te gaan. Hij moet de sits en kisten met het wapen Alberda dus hebben laten maken tussen eind 1743 en najaar 1744. Door zijn hoge positie, rijkdom en de goede verbanden die de VOC onderhield moet dit niet al te moeilijk zijn geweest. De ebbenhouten kisten heeft Sichterman mogelijk al enkele jaren eerder laten maken. [G](#)

Met dank aan Jan Veenendaal, Guus Roëll, Jan van Campen, Ebeltje Hartkamp-Jonxis en Christiaan Jörg.

EEN ALLEGAARTJE AAN KUNST

DOOR REGINA ZWAAGSTRA BEELD CHRISTOPHER SMIT

Seerp Leistra (1956) kijkt vanuit zijn huis annex kantoor dagelijks uit op het Starckpaviljoen. De overbuurman draagt het Groninger Museum een warm hart toe; als Salonlid met zijn bedrijf Boer & Croon Management en als bestuurslid van de Stichting Beringer Hazewinkel. Een kunstliefhebber kan ook bij hem thuis zijn hart ophalen.

Tijdens een rondleiding door zijn huis toont Leistra een "echte Mendini" uit 1989. Een van de eerste schetsen die architect Alessandro Mendini van het Groninger Museumgebouw maakte. Inmiddels heeft hij vanuit zijn woning al meer dan vijftien jaar dagelijks zicht op het uiteindelijke ontwerp.

Zijn drie verdiepingen tellende monumentale herenhuis aan de singel noemt hij "een kunststuk op zich", maar in de loop der jaren hebben Leistra en zijn vrouw - een kunsthistorica - er ook een bijzondere kunstcollectie opgebouwd.

In de ontvangstkamer hangen twee klassieke portretten, de hoofden overgeschilderd en voorzien van een hondenkop door de Groningse kunstenares Olga Wiese. Er tegenover, boven de schouw, een dier met een mensenhoofd, *Hunkind* getiteld. Op speciaal verzoek door haar gemaakt voor die plek.

In de woonkamer hangt een stilleven van glaswerk van Henk Helmantel en verder in het huis werken van onder meer Jentsje Popma, Otto Eerelman, Hendrik de Vries, Hester Schroot, Rien Beringer (oprichter van stichting Beringer Hazewinkel,-red.), Jan Mankes, Barend Blankert en waddenschilder Geurt Busser; door het hele huis hangen lampen van Albert Geertjes. "Qua kunst is het een allegaartje. Maar wat ik leuk vind, is dat het toch vaak kunstwerken zijn van mensen die je kent en waar je iets mee hebt en dat je het op die manier beetje bij beetje opbouwt."

Dat zijn niet alleen gevestigde namen. Boven de Piet Hein Eek-kast in de keuken hangt een stilleven met fruit, groente en vissen, maar ook een viool. "Die hebben we laten maken door Jilt Heidstra, de schilder die onze Jugendstil-plafonds heeft gerestaureerd. Hij maakte eigenlijk nooit schilderijen, maar op een gegeven moment vroeg mijn vrouw: maak je zelf ook weleens vrije kunst? Eigenlijk nooit, zei hij. Toen vroeg ze of hij iets wilde maken voor in de keuken en dat

wilde hij wel proberen. We zijn nu nog steeds blij met het resultaat."

Verantwoordelijkheid

Zijn woning is een kleine dependance van Boer & Croon. Een managementbureau dat bedrijven managementoplossingen biedt, zowel interim als vast en zowel jong talent als ervaren leiderschap. Zo komt onder meer de huidige zakelijk directeur a.i. van het Groninger Museum via zijn bureau.

Dat hij lid is geworden van de Groninger Museum Salon noemt hij bijna evident: "Bij Boer & Croon doen we het omdat we het belangrijk vinden dat het museum er is. Het is een verantwoordelijkheid die je voelt: het gaat ons goed, dus dan mogen we ook wel een bijdrage leveren aan het in stand houden van het museum." Persoonlijk draagt hij het museum al jaren een heel warm hart toe, "al ver voordat de Salon überhaupt bestond." Eind jaren tachtig raakte hij als beleidsambtenaar Cultuur beroepsmatig met het museum in aanraking, later werd hij directeur van de dienst Onderwijs Cultuur Sport Welzijn bij de gemeente Groningen. Hij is erg te spreken over het lidmaatschap: "Er wordt echt moeite gedaan door het museum om een interessant programma aan te bieden. Ook de andere Salonleden zijn heel betrokken. Ik vind het knap dat het gelukt is om het van de grond te krijgen en in leven te houden."

Chihuly

De Salon heeft afgelopen jaar bijgedragen aan de aankoop van de *Grand Stairwell Installation* van Dale Chihuly. "Ik had eerlijk gezegd nog nooit van Chihuly gehoord. Toen ik de tentoonstelling bezocht dacht ik: wat een enorme vondst om die hier te brengen. Het is heel bijzondere kunst met een mooi verhaal erachter." Hij is blij dat er nu een werk behouden is gebleven voor het museum: "We zijn daar heel specifiek bij betrokken en er is goed over gesproken of we dat wilden doen. Een bijdrage van de Salon was hier heel relevant, het is mooi dat zo iets dan kan." **G**

Groninger Museum Salon

Leden van de Salon steunen het museum financieel en ontmoeten elkaar bij speciale evenementen.

Ooit vloog hij de hele wereld over om basketbalwedstrijden te fluiten, nu is hij penningmeester bij de Vereniging Vrienden van het Groninger Museum (VVGGM). Henk C. Kleersnijder (Groningen, 1948) verruilde de sportwereld voor de kunstwereld en kijkt nu hoe hij het beste rendement kan behalen voor de vereniging. “Als penningmeester moet je een grote liefde hebben voor geld”.

Eerst maar eens het allerbelangrijkste mysterie oplossen: Waarom is het eigenlijk altijd Henk C. Kleersnijder? “Ik kom uit de sportwereld, ik ben heel lang internationaal basketbalscheidsrechter geweest. Zodoende ben ik ook een paar keer in Amerika beland, en daar is het heel gebruikelijk om overal initialen tussen te doen. Toen dacht ik: dat vind ik eigenlijk ook wel leuk, om Henk C. Kleersnijder te heten, en zo is die C erin geslopen.” Om het vervolgmysterie ook maar meteen op te lossen: die C staat voor Chris.

Borstbeeld van Lenin

De tijd dat Henk actief was in de internationale basketbalwereld – naast scheidsrechter ook als bestuurder – kwam hij overal: van Spanje tot Israël, van Italië tot Litouwen van Amerika tot Rusland: “Ik reisde soms wel vijftig-, zestigduizend kilometer per jaar.” Hij zag zodoende óók alle musea over de hele wereld: “Ik wilde altijd twee dingen als ik ergens was: ik wilde naar het beste restaurant van de stad, en ik wilde naar het museum.” Het reizen leverde ook mooie kunst op: een fresco uit Italië, een replica van Nikè van Samothrake uit Frankrijk, maar ook een Russische editie van zijn grote held Kuifje, en zelfs een borstbeeld van Lenin: “Gekocht van de roebels die ik toen kreeg, in het beroemde warenhuis GOEM in Moskou.”

Ondertussen had hij ook gewoon zijn werk in Nederland. Zo was hij actief in het bibliotheekwezen in het Noorden, waarbij hij onder meer de fusie begeleidde tussen de bibliotheken van Stad en Ommeland: “Dat is een van de mooiste projecten die ik toen heb gedaan. Van mijn directeur, Bert Smit, kreeg ik toen een hele belangrijke opdracht mee: jij zorgt ervoor dat het personeel, zo’n tweehonderdvijftig, driehonderd man, goede arbeidsovereenkomsten houdt. En dat lukte.”

Nieuw hoofdstuk

De jaren van sport en werk waren prachtig, maar ook intensief: veel stress en weinig slaap. “Mijn werkzame leven en mijn sportleven hebben eigenlijk mijn hele sociale leven om zeep geholpen: ik was altijd weg. Op een goed moment dacht ik: dat wil ik allemaal niet meer.” Hij sloot de hoofdstukken werk en sport af, ging met pensioen en begon aan een nieuwe hoofdstuk, met alle ruimte voor kunst en cultuur. Het Groninger Museum nam daarbij al gauw een prominente plek in. “Mijn vrouw was toen al lid van de VVGGM, daar hebben we toen een duo lidmaatschap van gemaakt.” Van het een kwam heel snel het ander: tijdens een Vriendenavond in 2017 werd hij naar voren geschoven als dé

“Ik wilde altijd twee dingen als ik ergens was: ik wilde naar het beste restaurant van de stad, en ik wilde naar het museum.”

kandidaat om de nieuwe penningmeester van de vereniging te worden. En zo geschiedde. Met overgave: “Als ik iets doe, dan doe ik het goed, anders heeft het geen zin.”

Een penningmeester moet volgens hem onkreukbaar zijn en absoluut te vertrouwen: “Je moet ‘m blindelings kunnen volgen, hij moet nooit enig moment dingen doen die niet door de beugel kunnen. Ik ben echt een man van wet- en regelgeving. En ik heb een liefde voor geld: kijken hoe je van een dubbeltje een kwartje kunt maken. Niet voor jezelf, maar voor de organisatie.”

Digitale tijdperk omarmen

Iets wat bijvoorbeeld geld zou kunnen opleveren is het vervangen van de VVGGM-pas (waarmee leden onder meer gratis het museum in kunnen en korting krijgen in de museumwinkel) door een app op de telefoon. Maar ook de financiële post vervangen door mail en iDeal zou uitmaken. “Innovatie is voor mij heel belangrijk. We mogen als vereniging wel wat meer het digitale tijdperk instappen. Mijn doel is om met iemand als Andreas Blühm, en mensen als Geert Slagter en Babs Topf, met wie ik beiden veel samenwerk, eens te gaan brainstormen: Wat kunnen we doen om de vereniging nog meer te laten floreren?”

Tot slot de hamvraag, waarom moeten mensen eigenlijk lid worden? “Je wordt lid van de VVGGM omdat je geïnteresseerd bent in de inhoud en het gebouw dat hier staat, en omdat je een bijdrage wilt leveren aan het culturele proces van de stad. Het is prachtig wanneer dankzij jouw bijdrage het museum weer een mooi kunstwerk kan kopen, dat geeft een heel goed gevoel.” **G**

Lid worden van de Vereniging Vrienden van het Groninger Museum kan via www.groningermuseum.nl/steunen/vriend-words. Daarnaast is het ook mogelijk om een lidmaatschap cadeau te doen: www.groningermuseum.nl/cadeautip-geef-vriendschap-cadeau.

VRIENDEN VAN HET
GRONINGER MUSEUM
HENK C. KLEERSNIJDER

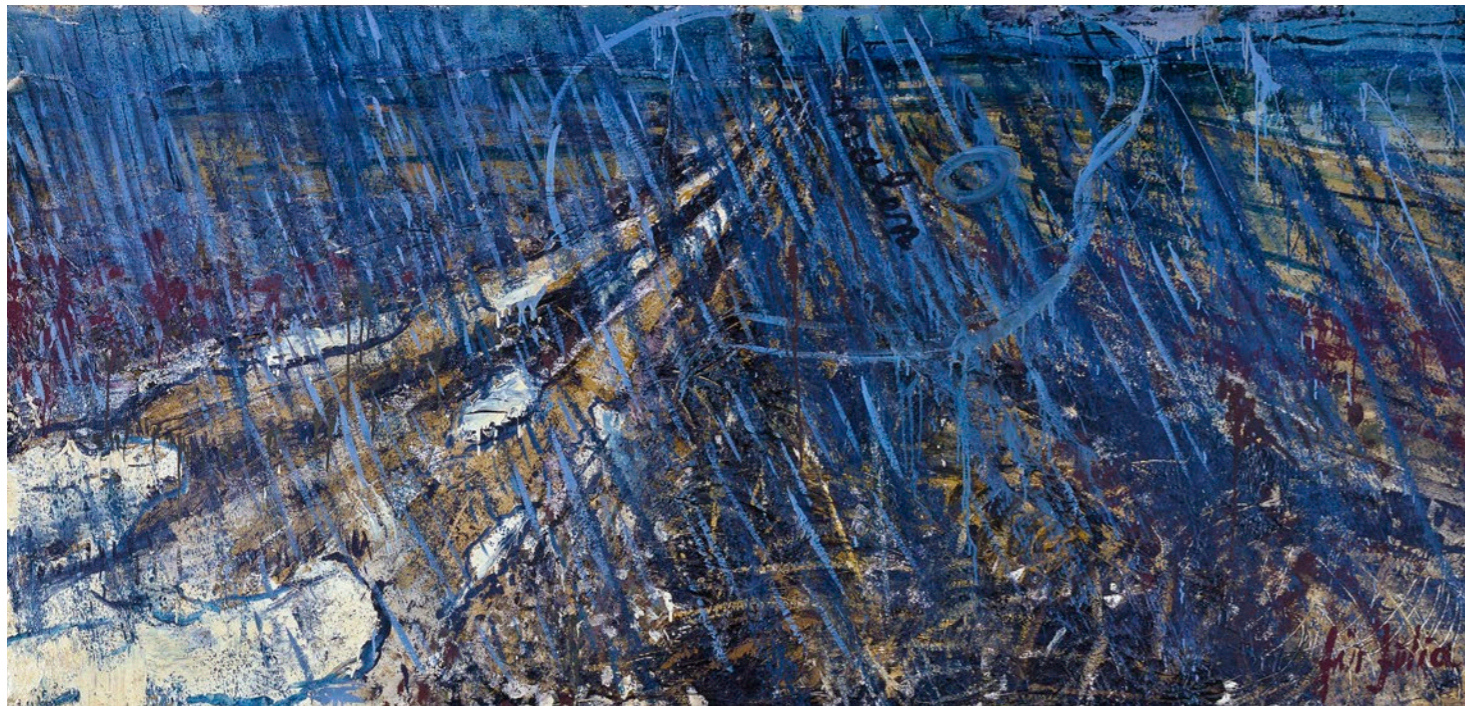
ALS IK IETS DOE,
DOE IK HET GOED

DOOR PETER DICKE BEELD JEAN PAUL YSKA

ANSELM KIEFER

MALEN

DOOR PETER H. PROPSTRA

Anselm Kiefer
Malen, 1974, olieverf op canvas
117 x 244 cm, Groninger Museum

Een wat ouder echtpaar staat voor een schilderij bij De Collectie Zij draagt een blouse in gedekte kleuren en een fleurig sjaaltje, hij een geruit regenhoedje met afhangende randen. Aan de vanzelfsprekendheid van hun geconcentreerde aandacht is te zien dat ze vaker voor een schilderij staan.

De verf is er in heftige bewegingen opgesmeerd. Een fikse regenbui op een wat sompig landschap.

“Hij is er denk ik niet lang mee bezig geweest”, mijmert de vrouw.

“Het heet Malen”, zegt de man.

“Dat zie ik, het staat geschreven in een soort palet.. Het gaat echt over schilderen en over verf,” zegt de vrouw, “en over het weer, denk ik. Maar verder weet ik het ook niet.”

“Iets landschappelijks heeft het met die lange banen naar achteren”. Hij duwt het hoedje wat omhoog om even op het hoofd te krabben wat hem samen met de frons in z'n wenkbrauwen een peinzende aanblik geeft.

Zijn vrouw lijkt ook in gepeins verzonken. “Ja, de regen is net losgebarsten, je voelt het gewoon. Iets heel heftigs.”

“Ja, heftig. En somber ook. Het gaat over meer dan alleen slecht weer”.

Een dertiger met een stoppelbaardje stond al een tijdje achter ze en popelt zichtbaar om zich in de conversatie te mengen.

“De schilder is een Duitser, zoals u misschien al begrepen hebt, en in zijn werk houdt hij zich vooral bezig met de duistere kanten van de Duitse geschiedenis”,

“Met Hitler en zo, bedoelt u?”, vraagt de man.

“Ja. Met het Derde Rijk.”

De man schudt wat vermoeid zijn hoofd. “Het lijkt soms bijna alsof de Duitsers daar meer mee bezig zijn dan wij.”

“Nou, ik ben zelf Duitser.....”, het baardje lijkt dat te willen toelichten maar de vrouw is ‘m voor: “Ja dat dacht ik al”, zegt ze, “ik kan het horen aan uw accent. Maar dat is niet vervelend bedoeld hoor”.

Hij knikt. “Bij sommigen van ons zit nog altijd een soort diep schuldgevoel. Het blijft zwaar als je land verantwoordelijk was voor zoveel gruwelen.”

De man met het hoedje draait zich naar hem toe en verzucht: “Maar daar hebt u toch niks mee van doen; u was nog niet eens geboren.”

“Nee, maar we blijven bezig met verwerken. Deze schilder was vijf toen de oorlog ophield. En toch gaat alles wat hij maakt erover. Kijk, dat palet. Daar komt de regen doorheen, lijkt het. Alsof hij de verbrande aarde wil blussen.”

De vrouw trekt haar sjaaltje recht en zegt peinzend: “Maar het is ook hoopvol, met die lange weg naar de horizon. Links is het lichter. En die weg gaat heel ver. Naar de vrijheid, denk ik.”

“Ja, vrijheid”, zegt haar man, “we vieren immers net 75 jaar vrijheid”.

De Duitser fronst nog: “Dat is een mooie gedachte, ja. Maar toch goed om ermee bezig te blijven,” zijn frons wordt een glimlach, “en het levert nog geweldige kunst op ook.” **G**

AFVAL-KUNSTENAAR MARIA KOIJCK

TEKST & BEELD DOOR GEA SCHENK

Maria Koijsck (Hoogezand-Sappemeer, 1965) is onder Groningers bekend als afval-kunstenaar. Met haar creaties en community art projecten wil zij de bewustwording vergroten van onze omgang met afval. Vooral de petfles heeft Maria bekendheid opgeleverd. Deze plastic flessen gebruikte ze veelvuldig als vulmateriaal voor haar grote objecten. In Wall House #2 is een overzicht te zien van haar community projecten van de afgelopen tien jaar.

Aanvankelijk leek het er niet op dat Maria Koijsck een carrière in de beeldende kunst zou maken. In het derde jaar van haar studie aan Academie Minerva besloot ze het roer om te gooien en volgde ze van de ene op de andere dag de loodgieter opleiding (GaWaLo) bij Centrum Vakopleiding in Groningen. "Lekker concreet. Recht is recht, krom is krom". Als enige vrouw tussen de mannen en van HBO naar LBO, een opvallende keuze. Het werken met metaal vond ze werkelijk fantastisch. Die liefde voor metaal was er ook al op Academie Minerva, maar ze kon het daar niet toepassen. Wat ze wilde lukte haar daar niet. Maria beschrijft zichzelf in deze periode als een ongeleid projectiel. Haar vader was net overleden en daar had ze het heel moeilijk mee. Met haar gespaarde geld vertrok ze naar Frankrijk om te gaan parachutespringen. Een tweede sprong leverde haar een verbrijzelde enkel op en dus was ze veel sneller dan

gepland alweer thuis. Het herstel van die enkel kostte ruim een jaar. De vele ziekenhuisbezoeken deden haar inzien dat de verpleging bestond uit doortastende meiden. Dit wilde zij ook. Ze koos voor een werk-leertraject bij de Verpleegkunde A opleiding.

Eigen werkplaats

Het beviel goed. Een aantal jaren werkte Maria als oproepkracht bij het Martini Ziekenhuis in de stad. Er ontstond weer ruimte om kunst te maken. Ze maakte kleine dingen zoals lampjes en tafeltjes. Tijdens een succesvolle groeps-expositie in de stad verkocht ze veel van haar werk. Dit was voor haar een bevestiging en stimulans om door te gaan. Van de omzet kocht ze gereedschap. Ze werkte een tijd vanuit de stadswerkplaats in de stad. Daar leerde alles op het gebied van houtbewerking van collega Lukas en daarom heeft ze haar eerste kast naar hem vernoemd: Lukast. Maria kreeg steeds meer betaalde opdrachten. En als ze even minder werk had, dan werkte ze als oproepkracht in het Martini Ziekenhuis. Ze bleef zich ontwikkelen. In de stadswerkplaats heeft ze ook het lassen weer opgepakt. Haar klussen werden groter en omvangrijker. Hierdoor werd het steeds lastiger om vanuit de stadswerkplaats te werken, simpelweg vanwege de ruimte die ze nodig had. Samen met haar man Ron kocht ze een loods en richtte haar eigen werkplaats in. "Toen kon ik los, echt los".

WALL HOUSE #2

MARIA KOIJCK

Eigen bedrijf

Door de continue stroom aan opdrachten richtte zij in 1997 haar eigen bedrijf Bas-is op. Een bedrijf voor ontwerp en productie waarmee ze evenementen en voorstellingen van aankleding en decors voorziet. Bijvoorbeeld diners aankleden op een afvalberg en in de 'dode ovens' van de aluminiumfabriek in Delfzijl, of gordijnen bevestigen aan gebouwen welke er af moesten vallen bij een opening. Ze had betaalde werknemers en stagiairs. "Mijn concepten door anderen uitgewerkt, hoe cool is dat". De economische crisis in 2008 zette haar weer met beide benen op de grond. Bezuinigingsmaatregelen in het bedrijfsleven zorgden ervoor dat ze amper opdrachten had. Toch is deze crisis achteraf gunstig geweest voor haar huidige carrière. Ze kreeg weer tijd en ruimte en daarmee nieuwe inspiratie. In 2009 reisde ze naar Sierra Leone waar ze een vriendin bezocht. De enorme hoeveelheden afval op de stranden van Freetown choqueerde haar. Stranden bedekt met een laag plastic van een meter dik deden haar besluiten haar kunst te wijden aan een toen nog onbekend mondiaal probleem: plastic soep.

Petty de Zwaan

Haar eerste gesubsidieerde community-art project Petty de Zwaan realiseerde ze in 2010 bij het Wall House. Samen met bewoners uit de Hoornse Meer, waar zij toen woonde, verzamelde zij in twee maanden tijd 15.000 flessen, die als vulling en drijfvermogen werden gebruikt in een stalen frame in de vorm van een zwaan, vijf bij drie meter groot. Maria deed een oproep om omwonenden te activeren voor deelname. Aanvankelijk haalde men zijn schouders op. "Je bent hartstikke gek". Maar opeens begon het te lopen en was er geen houden meer aan. Maria kreeg zoveel flessen dat ze extra opslag nodig had. De gemeente stelde een container beschikbaar. Dit was tevens het begin van een intensieve samenwerking. De gemeente faciliteert en Maria creëert, een perfecte wisselwerking. Nadat Petty vorm had gekregen volgde er een feestelijke te waterlating. Petty ging even kopje onder maar kwam meteen weer boven. Perfect in balans! Petty dreef in 2010 maar liefst twee maanden in het Hoornsemeer in Groningen en is het begin geweest van tientallen community-art-projecten met afval in binnen- en buitenland.

Nadat Maria een wereldcongres had bezocht in Tallinn, werd zij diverse keren uitgenodigd om naar het buitenland te komen voor vergelijkbare community-art projecten. In Casablanca bouwde ze een walvis van zand en flessen en op Bonaire een flamingo van gevonden slippers en afval op de stranden. Voor het Stedelijk Museum in Brasilia bouwde zij een grote draak van 6 meter hoog. Dat was toch wel een van de hoogtepunten. En al deze projecten uiteraard uitgevoerd samen met de lokale bevolking of scholieren.

Vorig jaar maakte Maria haar laatste grote object. Een dode Noordse stormvogel voor een kunst en wetenschapsproject op Texel. Maria sluit hiermee haar grote beestenboel af. Het is tijd voor wat nieuws. Uiteraard blijft de focus het creëren van op bewustwording, mensen laten zien dat we anders met ons afval om moeten gaan. De missie blijft dus hetzelfde maar ze gaat het anders vormgeven. Maria wil een meer persoonlijke insteek in haar toekomstige werk. Hoe precies? Daar heeft ze haar draai nog niet helemaal in gevonden. "Ik wil mijzelf weer meer als kunstenaar profileren. Conceptuele kunst maken. Ik verkeer momenteel in een tussenfase. Ik geef het tijd en ruimte om te kunnen resetten en om af te kicken van waar ik de afgelopen tien jaar zo druk mee ben geweest"

WALL HOUSE #2

THE ART OF WASTE

A.J. Lutulistraat 17, Groningen

Architectuurliefhebbers kunnen in het weekend in het zuiden van de stad Groningen een bezoek brengen aan Wall House #2. Dit bijzondere woonhuis is ontworpen door de Amerikaanse architect John Hejduk (1929-2000) en is een bezienswaardigheid met zijn veelheid aan vormen, kleuren en interessante details. In het gebouw zijn wisselende exposities te zien. *The Art of Waste* toont werk van Maria Kojck, Nick Landman, fotograaf Caroline Penris en beeldend kunstenaar Joukje Pees.

Wall House # 2 is gratis toegankelijk. Kijk voor de actuele openingstijden op www.groningermuseum.nl/wallhouse

WORD LID VAN DE VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

De Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum ondersteunt het museum financieel. Voor de leden organiseert de Vereniging lezingen, voorbezoeken en excursies.

Word lid van de Vrienden van het Groninger Museum en ondersteun daarmee het Groninger Museum.

Voordelen van het lidmaatschap

- Gratis toegang tot lezingen en voorbezoeken van de VVGM
- Gratis toegang tot het museum (in sommige gevallen, bijvoorbeeld bij speciale tentoonstellingen, kan een toeslag gevraagd worden)
- Gratis toezending van het Groninger Museum Magazine
- Gratis toegang tot de Kunsthalle Bremen en Kunsthalle Emden en het Horst-Janssen-Museum te Oldenburg

- Tegen kostprijs mee op de door VVGM georganiseerde excursies
- 10% korting op alle artikelen in de museumwinkel (m.u.v. in Nederland uitgegeven boeken).

Lidmaatschapskosten

- Individueel lidmaatschap (€ 37,50 per jaar)
- Duo-lidmaatschap voor twee personen (€ 65 per jaar)

www.groningermuseum.nl/steunen/vriend-wordsen – vrienden@groningermuseum.nl

Raadpleeg www.groningermuseum.nl voor de actuele openingstijden, toegangsmogelijkheden en de looptijd van de tentoonstellingen.

Graag vernemen wij uw opmerkingen, vragen, tips en bijdragen op het volgende adres: redactie@groningermuseum.nl

Auteurs

Andreas Blühm is directeur van het Groninger Museum
Eva de Bruijne is kunsthistoricus
Peter Dicke is freelance journalist
Anna-Rosja Haveman is kunsthistoricus en curator
Jorrit Huizinga is junior conservator van het Groninger Museum
Egge Knol is conservator archeologie, geschiedenis en oude kunstnijverheid van het Groninger Museum
Steven Kolsteren is hoofd educatie en publieksinformatie van het Groninger Museum
Anne van Lierop is kunsthistoricus
Peter H. Propstra is beeldend kunstenaar
Marte van Santen is tekstschrijver
Gea Schenk is fotograaf en programmeur van het Wall House
Regina Zwaagstra is freelance tekstschrijver

Redactie

Willemien Bouwers, Steven Kolsteren, Rudo Menge

Fotografie

Heinz Aebi, Wim te Brake, Andrea Ferrero, Pim Hendriksen, Marten de Leeuw, Gea Schenk, Christopher Smith, Siese Veenstra, Hanne van der Velde

Foto omslag

Voorzijde; Catherine Opie, Idexa, 1993, C-print, 49,6 x 38,6 cm, Groninger Museum, foto: Marten de Leeuw

Achterzijde: Bevrijdingsrok van Anje Jager (*1887), Baflo Stichting Historische Kring Baflo

Grafisch ontwerp

Rudo Menge

Groninger Museum

Museumeiland 1, 9711 ME Groningen

Mendini Restaurant

Museumeiland 1, 9711 ME Groningen
www.mendinirestaurant.nl

Voor entreprijzen en actuele informatie, zie www.groningermuseum.nl

Wil je op de hoogte blijven van alle nieuwtjes in en rondom het Groninger Museum, meld je dan aan voor de digitale nieuwsbrief via www.groningermuseum.nl/nieuwsbrief

Acquisitie en productiebegeleiding

Uitgeverij Intermed
Johan van Zwedenlaan 11, 9744 DX Groningen
Telefoon/fax: 050 3120042 / 050 3139373
E-mail: info@intermed.nu
Advertentieverkoop: Uitgeverij Intermed
E-mail: verkoop@intermed.nu

Drukkerij

Scholma Druk
ISSN: 1572-0713

Oplage: 25.000

De uitgever is niet aansprakelijk voor zetfouten, redactionele fouten en is op geen enkele wijze aansprakelijk voor de werkzaamheden van de drukker.

© 2020 Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

COLOFON
JAARGANG 33 - NO 1 - 2020

Intermed-1011/3

Deelnemende kunstenaars en musea tenzij anders vermeld. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2006

Leden van de Groninger Museum Salon

ABN AMRO Bank N.V.
Algemeen Belang Verzekeringen N.V./ DELA s'Amuse
Apotheek Helpman B.V.
Boer & Croon Management B.V.
Broekema Notaris
CRM Excellence
Downtown Brokers LLC
Effektief Groep B.V.
Gardepoort B.V. / Prinsenhof Groningen
Heresingel 26 Advocatuur B.V.
Register Makelaar - Taxateur Kunst & Antiek J.R.H. van den Hende
Johandehaan.nl Consultancy
Huis voor de Kunst
NNZ B.V.
Noorderpoort
Richard ter Borg Kunsthandel
Sai & Schut Registeraccountants
Team4 Architecten B.V.
Vh ict

WAT ZULLEN DE BUREN ZEGGEN?
FOTOGRAFIE UIT EIGEN COLLECTIE

Catherine Opie
Frankie, 1995, C-print
49,7 x 38,7 cm
Groninger Museum

